

Mitterrand hat û çû

Roja 14 ê Nîsanê serokê Komara Fransayê F. Mitterrand hate Tirkîyê. Ji bo hatina Mitterrand li Tirkîyê gelek amedekarî hatin kirin. Hikûmeta Demirel bi hêviyê mezin li benda Mitterrand ma. Rojnameyên Tirkîyê bi rojan li ser vê hatinê rawestiyên. Ji lewre hatina Mitterrand ji bo Tirkîyê gelek giring bû. Mitterrand di demeke wisa de hat ku Tirkîyê di nav tenhayîyê mezin de bû.

Rûpel 15

Partiya gelê Kurd heye û di nav gel de şax daye 'Partiya nuh:' Hêviyêke vala

Tiştên nebûyî diqewimin. Pîr kes ji çav û guhên xwe yeqîn nakin. Hin mane behetî, zimanê wan nagere û hin jî dipirsin: Çi dibe, çi dibile.

Ka Kurd tune bûn, Tirkên serê çiya bûn. Kesên ku heta doh înkara Kurdan dikirin, ji peyva Kurd vediciniqîn û hêrs dibûn îro mîna mirovên bi tolerans û demokrat ban dikin "entelektuelên Kurdan" û dibêjin: "Partiya Kurd çêkin".

Mesut Yılmaz û Erdal İnönü behsa partiyek Kurd dikin: Partiyek Kurd divê, ev partî gerek çêbibe.

Ev pêşniyar wek pêşniyara Mesut Yılmaz û Erdal İnönü hate bihîstin û belakirin. Belê di esasê xwe de ne ya du kesan yan jî serokên ANAP û SHP ye. Pêşniyar ya herşêş partiyên siyasî û serokatiya MGK ye û dewletên mîna Emerîka jî jê ne bêxêber in.

Partiyên meclîsê li ser me-

sela Kurdan li hev kirine û yekîtiyêke saxlem anîne pê. Ev bê ku cih ji şikê re bimîne di debata 2'ê vê mehê de, di mînaqêşeya nav giregîrên

partiyên siyasî de her kesî dît. Di demekê de ku partiyên siyasî û hikûmeta Demirel li şûna bismilchirehmanirehîm ordî dibêjin,

Rûpel 15

Hovîti û durûtiya dewletê

● ERNK, belavokek belav kir. Di belavokê de li ser bûyerên ku di Newrozê de dibin tê rawestîn; kesên ku hatine kuştin navên wan yek bi yek tên diyar kirin. Ji van kesan hin bi gulleyan, hin jî di bin panzeran de tên kuştin. Yên ku hatine kuştin tev sivil in, di nav wan de yek gerila nîne.

Eniya Rizgariya Neteweya Kurdistan (ERNK) Rêxistina Ewrûpa li ser bûyerên dawî yê li Kurdistanê, ji bo raya giştî belavokek belav kir. Di belavokê de li ser bûyerên ku di Newrozê de dibin tê rawestîn; kesên ku hatine kuştin navên wan yek bi yek tên diyar kirin. Ji van kesan hin bi gulleyan, hin jî di bin panzeran de tên kuştin. Yên ku hatine kuştin tev sivil in, di nav wan de yek gerila nîne.

Di belavokê de wiha tê gotin: "Gerila di pêvajoka serhildanên Newrozê de, bi tu awayî êrîş nebirin ser hêzên dewletê û di şahiyên Newrozê de cih negirtin. Raporên ku hatine amade kirin jî, vê

rastiyê diyar dikin" Di belavokê de li ser cinayetên Kontr-gerila jî tê rawestîn û têkiliyên ku di navbera hizbullah û kontrayan de henin ew jî tên diyar kirin "kontr-gerila di Kurdistanê de wek navgîneke tadayî û zordestiyê tê bikaranîn. Kontr-gerila mirovên welatparêz yê hêja yek bi yek di kuje, carna jî ji bo armanca xwe nukerên Kurd bikar tîne. Ev cinayetên han tev di bin agahdariya dewletê de tên kirin".

Hêzên dewletê li gundan bi bahana lêgerina çekan dikevin nav malan eşya û zadên gundiyan tevlihev dikin ku êdî kêrî tu tiştî neyên.

Rûpel 15

Şerê germ

● Bi destpêka biharê re gerila jî êrîşên xwe zêdetir kirin. Gerilayên ARGK ê, li Kurdistanê di hefteya dawî de deh êrîş pêkanin. Şer roj bi roj germ dibe

● Ordiya Tirk bi balafirên xwe ve êrîş birin ser qampên gerila yê li Kurdistana Başûr. Di van êrîşan de balafirên Tirk, çiyayên Kurdistanê bombe kirin

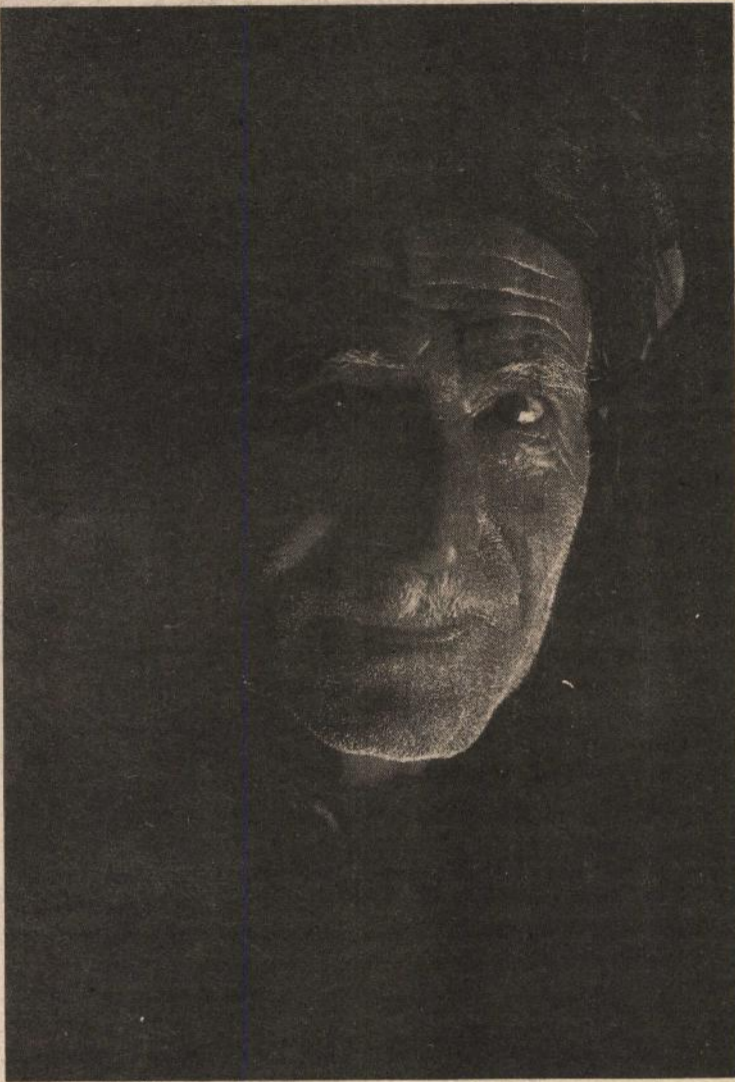
Rûpel 3

ROJEVA WELÊT

Dewlet destên xwe dipelîne

Newroza îsal, mîrxasî û lehengiya şeniyên Şirnex û Cizîrê û berxwedana welatiyên me li her derê, ambalaj û perdeya şefqata dewletê rakir. Xwînrêjiya militarîzmê, bi tank û bi topan ajotina ser komelanên xelkê bê çek, xerakirin û talankirina mal û dikanan xelkê giş,

Rûpel 15

Xema nexwe, rojên xweş nêzik in.

NAVEROK

Zilamek û zimanek
Celadet Alî Bedirxan Rûpel 12

Çapemeniya Tirk
û ya Kurd
Ali Yiğit Rûpel 3

Rewşa cihanê û
têkoşîna gelê Kurd
Ahmed Cejn Rûpel 4

Îşkencekirina
zarokan li Tirkîyê ne
nuh e
Helsinkî Watch Rûpel 5

Ez bi şev û roj
guhdera welêt û
girtîgehê me
Xefice Altun Rûpel 7

Otonomîzm garantiya
jiyana rejîmên faşîst e
Selim Silfoa Polis Rûpel 10

Dîroka nivîsandina
destana Memê Alan
Koyo Berz Rûpel 11

Jiyana Kurdan tê
guhertin
İsmail Göldaş Rûpel 16

İsmet Sezgin bi hêviyek mezin çû lê bi destê vala zivirî

● Tirkîyê ev demeke dirêj e ku ji bo pirsê PKK ê Suriyeyê dişidîne û wê tehdît dike. Emerîka jî zordestiya xwe ye li ser Suriyeyê zêdetir dike. Tirkîyê û Emerîka dixwazin ku kampên PKK ê ji newala Bekayê bidin rakirin

Wezîrê karên hundirî İsmet Sezgin bi heyeteke mezin ve çû Suriyê. Armanca çûna İsmet Sezgin a Suriyeyê ji bo PKK ê ye. Dewleta Tirk demeke dirêj e ku ji bo pirsê PKK ê Suriyeyê dişidîne û wê tehdît dike. Emerîka jî

zordestiya xwe ye li ser Suriyeyê zêdetir dike. Tirkîyê û Emerîka dixwazin ku kampên PKK ê ji newala Bekayê bidin rakirin. Têkiliyên gerilla yê derve bi timî qut bikin.

Rûpel 15

Li Ewrûpa rojiya birçîbûnê

Di Newroza îsal de destpêkirina qeltîfiamên rejîma dewleta Tirk îro jî berdewam in ji ber vê yekê welatparêzên din yê li Ewrûpa, yê Swêd jî di 13 ê Nîsanê de dest bi rojiya birçîbûnê kirin. Birçîbûn bi 10 mîr û 10 jinan destpêkir. Di roja duduyan de ev hejmar hîn jî zêde bû û di vê rewşê de

xwiya dike ku wê hîn jî zêde bibe. Û heta bigêjin armanca xwe berdewam bike. Armanca rojiya birçîbûnê:

1- Netewên li navîna Asya û li Rojhilatê Ewrûpa welatên serbixwe ê bi çend milyonên tîrî kirin lê Kurd jî 30 milyonî zêdetir in nayan qebûl kirin.

Rûpel 15

REWŞ

Abdullah Keskin

Enstîtuya Kurdî

Em her dem dibêjin û dîsa dibêjin: Îro welatê me, gelê me demeke nuh diji. Ev dema nuh dezgah û avahiyên xwe yê nuh derdixe. Dezgah û avahiyên neteweyî roj bi roj zêde dibin. Enstîtuya Kurdî jî yek ji van dezgahên (muessesên) nuh e. Roja ku ev hejmara me bikeve destê we (18 ê Nîsanê) li Istanbûlê Enstîtuya Kurdî vedibe. Pîroz be li me tevan... Em bawer dikin ku Enstîtuya Kurdî wê di pêşveçûna çanda neteweyî de rîstekî (rolekî) girîng bileyze. Pirsgirêkên welatê me pîr zêde ne. Bi xebata du-sê kesan ev pirsgirêk hal nabin. Xebatên zanyarî (ilmî) û organîzasyonên mezin pewist in. Xwirkirina van dezgahên neteweyî em wek wezîfeyê jî xwe re dibînin. Ji bo alîkariyê em amade ne. Metingeran (kolonyalîstan) welatê me, dîroka me, jiyana û heta bi mejiyên me be-

lavkiribûn. Lê îro em qedera xwe digirine destê xwe. Hêviya çareserkirina van pirsan di vê rastiye de ye. Rêya jiyaneke nuh xwiya dike, em dikevîne ser vê rêyê hêdî hêdî... Em bawer dikin ku rojekê emê wan perçeyên jî hev belavkirine binin ba hev. Wê çaxê wê xewa me xweştir, jiyana me bi rûmettir û serê me bilindtir bibe.

Civaka Kurdan civakeke kevneşop e, tradîsyonel e. Li alîkî teknoloji, li aliyê din asî-

Îro em qedera xwe digirine destê xwe. Rêya jiyaneke nuh xwiya dike, em dikevîne ser vê rêyê hêdî hêdî...

Em bawer dikin ku rojekê emê wan perçeyên jî hev belavkirine binin ba hev. Wê çaxê wê xewa me xweştir, jiyana me bi rûmettir û serê me bilindtir bibe

mîlasyon. Berhemên çanda (kultura) Kurdan wînda dibin. Girîngiya xebata Enstîtuya Kurdî di vê derê de xwiya dike. Hê jî rastnivîs û rêzimanekê zimanê kurdî ya bi rêk û pêk tune. Lêkolîngêrên li ser Ferhengana dixebitin behsa 60-70 hezar peyvên Kurdî

dikin.

Lê ferhengên di destê me de gelekî qels in. Xwendevanên me gelek çaran ferhengên kurdî jî me dixwazin. Em naxwazin ferhengên di piyase de ji wan re salox bidin, jî ber ku xeletî di navê wan de pîr in û ne li gora metodeke ilmî hatine amadekirin.

Gelek peyvên di nav xelkê de têne jî bîr kirin, kêmtê bikaranîn. Daxwaza me ew e ku enstîtu berî her tiştî van peyvên li hev kom bike û pirsgirêkên zimên hal bike. Ferheng û rêzimana enstîtuyê divê ne lokal be. Divê Kurdên Başûr, Bakûr û yên li deverên din jî dijin tev jê fêm bikin.

Em serkeftinê jî Enstîtuya Kurdî re dixwazin û li bendî berhemên nuh in.

Xwendevanên hêja,

Cihê me yê xebatê, buroya Welat hate guhertin. Numerên fax û telefonên jî hatin guhertin. Ji vir û pê de ji bo rojnameyê baştir, li cihekî firehtir emê xebata xwe berdewam bikin.

Navnîşana me ya nuh di rûpela 16 an ya vê hejmara Welat de heye. Her wiha numerên telefon û faxê jî hûn dikarin di rûpela vê hejmara me de bibînin.

Rewşenbîrên me, ziman û zanebûn

"Du derdên me hene: Yek xezanî û yek jî nezanî ye". Ev gotin yê seydayê Cegerxwîn in.

Belê nezanî derdê me ye, neyarekî bê mirwet û bê wîjdan e. Cihê dikevîyê hişk dike, têhn û rewayê tê de nahêle.

Dermanê nezaniyê zanebûn e. Kifît û deriyê zanebûnê jî ziman e, zimanê zikmakî û xwendin û nivîsandin e.

Rewşenbîrên Kurd di kovar û rojnameyên kevin û dema nuh de jî, ji sed salî û vir de, di rojnameyên mîna Kurdistan û Jîn de li ser malkambaxiya nezaniyê û hewcedariya zimanê zikmakî jî bo rakirina nezaniyê sekinîne. Mesela ev beytên A. Rehîm Zapsû pîr belavbûne: "Hey nezaniyê / hey gidî xayînê / zilma te ye ya ku em bê huner û bê dîn hiştine / zezeba te ye ya ku welatê min wêran kiriye û kîna te ye ya ku bedena min hişk kiriye".

Rewşenbîr Kurdîzade Kemal Beg jî daxwaza rojê di hevokeke kurt, lê têt û bi mane de dihundirine "Hêviya me ew e ku em xortan bicivînin û cehaletê derxînin ji Kurdistanê".

Alahilgirê zanebûnê û dijminê nezaniyê Şefîk Arvasî jî di vî babetî de xwedî gotin e: "Nezanî û cehalet pîr xerab e. Madem wiha ye gerek em berê xwe bidin zanebûnê. Riya zanebûnê jî xwendin û nivîsandin e. Ew jî bi zimanê zikmakî dibê. Lewra heta mirov zimanekî din hîn bibe emrekê diçe." KTC. İsmail Göldaş 88

Di ser van gotinên zanyarên me re zêdeyî 60 salî derbas dibe, lê îro jî tiştên gotine aktûel in.

FERHENGOK

Navên mehan

Çile: Ocak

Sibat: Şubat

Adar: Mart

Nisan: Nisan

Gulan: Mayıs

Heziran: Haziran

Tirmeh: Temmuz

Tebax: Ağustos

Îlon: Eylül

Cotmeh: Ekim

Mijdar: Kasım

Kanûn: Aralık

NAMEYÊN XWENDEVANAN NAMEYÊN XWENDEVANAN NAMEYÊN XWENDEVANAN

Kurdayetî û serkeftin

Ez pêşî Rojnameya Welat li gelê Kurdistanê pîroz dikim.

Bi bîr û baweriyê lêkolînanên dîrokzan, gelê Kurdistan bi kêmasî 5 hezar sal in li ser xaka ku îro gelê Kurd lê diji, jiyana xwe didomîne. Gelê Kurdistan di vê pêvajoya 5 hezar salan de, ji bo şarezayî mirovahiyê gelek berhemên giranbuha afirandin û van berhemên di pêşveçûna mirovahiyê de bîngehek mezin girtiye.

Lewma Mezra Botan di dîrokê de mîna dergûşa şarezayî tê naskirin. Lê çî mixabine ku gava mirov li dîroka gelê Kurdistan ya hemdemî dinêre, dibîne ku gelê Kurdistan jî van berhemên giranbuha bê par maye.

Dagirkeran welatê me xistine bin nîrxên xwe, dîroka me berevajî kirine. Em jî neteweya xwe, ji zimanê xwe, ji çanda xwe û ji gîhana Kurdayetiyê dîr ketine û di şexsê me de hebûna dagirkerî pêkhatiyê.

Em dizanin ev bi rehetî

pêknehatine, gelê me gelek li berxwe daye, gelek xwîn rijandiye, lê serkeftin nehatiye holê.

Sedemên bi serneketina serhil-dan û berxwedanên gelê Kurdistan, mirov kare bi sê xalan bîne ziman.

- 1- Tunebûna yekîtiya neteweyî.
- 2- Tunebûna serokatîyek hemdemî.
- 3- Hebûna welatfiroşan, ku di dîroka gelê me de rolek taybetî listine.

Ev rewş li Kurdistana Bakûr heya salên 1970 an berdewam kir. Ji wan salên 70 yan vir de li Kurdistanê pêvajoyek nuh dest pêkir.

Îro welatê me bi xwîna keç û xortên dilsoz ber bi rizgariyê ve diçe. Wan keç û xortên leheng, ewrên reş yê ku hezar sal in ser welatê me girtibû, jî hev belavkirin û jî şûna ewrên reş, tîrêjên tavê xwe berdan ser welatê me Kurdan.

Kerîm Botan

Rengê Xwîna Şehîdan

Mizgîn li we rojnameya bi navê "Welat" derket

Ji mêjde li benda tene ser seran, ser çavan tu hat Kesên welatparêz bengiyê nav û dengê te ne Kûr dinalin tim dibêjin ax Welat ax Welat

Rohniya çavanî, rojnameya cerg û dilanî Welat Taca ser î, gula zer î xwîna keser î Welat Gumana ciwana, mirazê kal û pîranî Welat Melhema birîna dermanê jan û kul û derdanî Welat

Rengê xwîna şehîdan, hibra navê te yê sor Tîpên teyên reş belek rêzên teyên xeml delal Peyvên teyên zelal, zarê teyê pîr şîrîn Mest û şên kirin dost û yar û hogir û heval

Jiyan bite xweş bû, xebat bite geş bû Di kesk û sor û zer werbûn çiya û dest û newal Em hêvî ne li dî te damezrit aşî wekhevîti Da pîroz bikin, demokrasî, azadî her gav û her sal

Her bijî kesên te nivîsandin bi zarê me yê kurdî Rewşenbîrên hêja û zana mirovî û dilovan Bila bişkên destên di nav me reşandin tovê dijminî Dest li ser me hejandin em hiştin bê maf û bê ziman

Îro findika rojnameya Welat di çilwîlî Stêrka bext teyîsî ji tarîfî dê bibûrîn bê guman Spas û rûmet bo we dişînin bi baran ji dil û can Serkeftin û pêşketin bo we dixwazin her çaran Çekdar Pale / Tetwan

Ji me re yekbûn û tifaq lazim e

Ji bo kovara we derxist ez têt çavên we. Jîna we, serfirazî û azadiya we daxwaza min e. Gava min Rojnameya Welat dît jî şahiyar re êstîr ji çavên min firîn. Mirovê nikaribe bi zimanê xwe xeber bide ew jî heywanan jî kêmtîr e. Çunkû heywan di radyo û televizyona de xeber didin. Lê em Kurd zimanê me hatiye birrîn. Em mirov nayên hesabê. Gerek em neyên xapandin. Li dijminan tu carî ewle nebin. Her bijî rojnameya Welat. Ji me re yekbûn û tifaq lazim e. Bes e kolefî bes e bîndestî. Bijî azadî. Bijî serbestî, bimre nezani, bijî xwendevan.

Hafit Keskin / Van

Daxwazên me...

Ez xortekî 18 salî me, dema ku rojnameya Welat derket ez pîr kêfxweş bûm û kêfa min hat, ji hejmara diduwa û virde min kirrî û xwend. Ev jî gelê me re tiştêkî rind e, ev çend sal in ku em bi hesret in ji zimanê xwe re. Kes tunebû jî derdê me mijul bibe, kes tunebû ku ramana me bîne ziman, kes tunebû ku birîna me bipêçe. Lê îro va yek heye, ne yek e; hinek in. Ha bi kurdî, ha jî bi tirkî ne.

Êdî ez xwestina xwe bînim ziman, rojnameya min hûn jî zanin ku rojnameyên dewlemendan, her çawa bin jî hinek jê di heqê dînde, anku elimandinê de dinivîsin û çap dikin. Ez hevîdar im ji we di heqê elimandinê û xwendina dîne me yê îslamê de hûn binivîsin û çap bikin. Ez dîsa hevîdar im ku hûnê vê xwestina min bi cih bînin.

Gelek spas dikim ji ber ku nivîsandina we ya paqij rast û hêja. Ez bawer im hûnê her dem serfiraz bin. Newroza we hemûyan pîroz be.

Tu her hebe, her bijî rojnameya "Welat".

Ramazan Mûnevver

KARTA ABONETIYÊ

Ji kerema xwe re ji hejmara ... pê ve min bikin aboneyê Rojnameya WELAT

Nav :
Paşnav :
Navnîşan :

Bedelê abonetiye razînin:

Li Tirkiyê: Y. Serhat Bucak İş Bankası Çağaloğlu Şub. Hesap No: 379809

Li Derve : Y. Serhat Bucak İş Bankası Çağaloğlu Şub. Döviz tevdiat hesap No: 3113617

Aboneyên hejâ,

Ji kerema xwe re vî cihî dagirin û tevî kopiyê pelê razandina bedelê abonetiye bişînin. Navnîşana WELAT Başmusahip Sok. Talas Han No: 16 kat: 3, No: 301 Çağaloğlu / İSTANBUL

Tel-Fax: 512 12 87

Mercên abonetiye:

	Li hundir	Li derve
6 meh	60.000	30 DM
12 meh	120.000	60 DM

Êrîşên gerila zêde dibin

Şerê germ

Êrîşên gerilayên Artêşa Rizgariya Gelê Kurdistan berdewam e. Bi destpêka biharê re gerila jî êrîşên xwe zêdetir kirin. Gerilayên ARGK ê, li herêmê di-hefteya dawî de deh êrîş pêkanîn.

Roja 8 ê Nîsanê, li nêzîkî Serêpirê saet di 21.80 an de gerilayan kemînek (pusu) li pêşiya panzereke endamên hêzên taybetî (Özel tım) danîn. Di kêmîne de 4 özel tım hatin kuştin.

Di 10 ê Nîsanê nivê şevê saet 23.15 an de, gerila çar-medorê Îdilê girt û bi çekên giran êrîş birin ser dezgehên fermî (resmî) yên dewletê. Gerila, qereqol û avahiyên dewletê bi çekên giran 8 saet kutan di navbera gerila û leşkerên Tirk de şerekî dirêj destpêkir. Li gor agahdariyên gihîştine destê me, gelek leşkerên Tirk hatin kuştin û birîndar kirin. Windayên gerila qet nînin.

Dîsa di 10 ê Nîsanê de gerila, êrîş bire ser qereqolên polîsan û avahiyên leşkeran ên li Nisêbinê. Polîs û leşker 5 saet di bin agirê gerilayan

Bi destpêka biharê re gerila jî êrîşên xwe zêdetir kirin. Gerilayên ARGK ê, li herêmê di hefteya dawî de deh êrîş pêkanîn. Şer roj bi roj germ dibe

de man. Du panzerên polîs hatin tehrîp kirin. Ji polîs û leşkeran jî gelek kes birîndar bûn. Dîsa gerilayên ARGK ê di 10 ê Nîsanê de, êrîş birin ser Silopî û Besnî. Le van bajarokan hindiktirîn 4 leşker û polîs hatin kuştin.

Di roja 11 ê Nîsanê gerila-

layan 2 endamên kontr-gerilla, li navenda Nisêbinê bi mirîne ceza kirin. Navê sixurek ji wan Yusuf Zengîn e.

Di roja 13 ê Nîsanê de qerdiyanê zîndanê M. Şerif Erdem û serokê cerdevanên (çeteyên) gundê Tinatê Muhittîn Sayhan ji hêla gerillayan ve hatin kuştin. Roja 14 ê Nîsanê gerillayan girtin ser qereqoleke leşkerî ya li Şirnexê û 10 leşker kuştin. Livbazî (eylem) di saet 22.10 ê şevê de pêkhat.

Dîsa roja 14 ê Nîsanê li navçeya Palu (girêdayî Mazrayê ye) di navbera hêzên dewletê û gerillayan de pozberiyek (çatişma) derket. Di vê pozberiyê de 4 leşker hatin kuştin û leş-

Ordiya Tirk bi balafirên xwe ve êrîş birin ser qampên gerila yên li Kurdistana Başûr. Di van êrîşan de balafirên Tirk, çiyayên welêt bombe kirin

ker jî bi xederî birîndar bûn.

Gerilayên ARGK êvara 12 ê Nîsanê, di saet 22.30 an de, dîsa êrîş birin ser navenda Silopiyê. Polîs û leşkerên Tirk 5 saetan di bin agirê gerilayan de man. Di hem rojê de gerila êrîşek jî bire ser qereqola Kerboranê û du leşkerên Tirk kuştin.

KONEVANIYA NUH

Ali Yiğit

Çapemeniya Tirk û ya Kurd

Çend kovar û rojnameyên biçûk û demokrat ne tê de, ji bo giş çapemenî û rojnamegeriya Tirk ev dikare bê gotin: Kovar û rojnameyên hene xerab in. Ne objektîf in, li dijî xelkê û li aliyê dewletê ne û ji pelên ewil heta bi yê dawî bi şovenîzmê û dijminayetiya nav gelan dagirtî ne.

Bê qedar û bê qam derewan dikin. Nîrê xwe li nerastî û mizawiriyê girêdane û derhema cidiyet û mesûliyeta pişeyî li ba wan tune. Ez hinekî jî ji tecrûbeyê xwe ya şexsî û ji awayê çêkirin û belakirina xeber û nûçeyên wan jî bûme xwediyê vê qeneetê.

Heşkere û li ber çavan e bê ev çapemenî jî kê re kar dike û di xizmeta kê de ye. Çapemenî li dahola dewletê dide, zurnevan û şabaşvanê dewletê ye. Şûrkêş û berdevkê Demirel e, ne sê rojan bi tenê li piştê Demirel e, belê ji bo her roj û ji kezebê bi serokwezîr Demirel re ye û bûye ziman û devê wî.

Rojnamegerî û rojnamevanî karekî hêja û bi nirx e. Gerek di xizmeta gel û rastiye de be, divê raya giştî û şênîyên welatekî rohnîdar û hayîdar bike. Berê wan bide ya rast û di wextê xwe de wan serwext û hişyar bike, hest û ruhê demokratîk, mirovhez û şewqedar di nava xelkê de biçîne, tov û bizrê başiyê, wekhevîyê, heqî û edaletê xwirt û geş bike.

Rojnamegeriya Tirk tersê vê dike, bermeqlûb e, tije jinên tazî, menzereyên pornografîk û reklamên malê dewlemendan in. Dijminayetiya gelê Kurd, mebûs û partiyên Kurd dikin, gelên Kurd û Tirk li hev sor dikin û ji bo ku wan bikin neyarên hev çî ji destê wan tê teksîr nakin.

Ji ber van sebebên e ku rojnamegerî û rojnamevaniya Tirk roj bi roj bê itîbar dibe û gel bi taybetî li welatê me nema baweriyê pê tîne. Ev zêdeyî 3 mehan e ku li Nisêbinê û gelek bajarên din yên welêt kes nema rojnameyên hene dixwîne, kes nakire û hatine boykot kirin. Helwestê xelkê di cihê xwe de ye. Xelk di nav zilm û zordariyê de çavên xwe vedike û digre, her roj bi sedan neheqî û çavsofî ji aliyê hêzên dewletê û bi navê dewletê tene kirin, belê rojname qet behsa wan nakin û çav û guhên xwe digrin.

Em îro bi kêf û dilxweşiyê mezin derketin û zêdebûna rojname û kovarên objektîf û kurdî taqîb dikin. Derketina welat, berî welat heger ne bi kurdî jî be belê ji ber objektîfîyê xwe **Yeni Ülke** me bextewer dike. Şikestina monopol û semyantiya rojnamegeriya paşverû û li dijî Kurdan, rojnamegeriya virrek û sextekar gavek pesindar û hêja ye.

Em giş gerek li çapemeniya xwe li rojnameya **Welat**, kovara **Rewşenê** û **Tewlo** xwedî derkevin, wan bixwînin û bidin xwendin.

Dema gerilayên ARGK ê di vê hefteya dawî de êrîşên xwe yên li hemberî polîs û leşkerên Tirk zêde kir, ordiya Tirk jî bi balafirên xwe ve êrîş birin ser qampên gerila yên li Kurdistana Başûr. Di van êrîşan de balafirên Tirk, çiyayên welêt bombe dikin, gerila jî di 15 ê Nîsanê de êrîşeke mezin bire ser Şirnexê, teymenek û 7 leşkerên Tirk kuşt. Gerila di hem rojî de li Palo êrîşek bire ser qereqoleke leşkerî û du leşker kuştin. Li Sêrtê di navbera gerila û leşkeran de şer derket, 3 leşkerên TC.ê hatin kuştin. Di 15 ê Nîsanê de grubek ji gerila, êrîş bire ser qereqoleke leşkerî yê li gundê Başmaklı (Bedlîs) du leşker kuştin û çend leşker jî birîndar kirin.

Waliyê herêma taybetî Ünal Erkan, di agahdariyên xwe de, her tim dibêje ku

"leşkerên me... hewqas terofîst kuştin, birîndar kirin û hwd." Rojnameyên Tirk jî van nûçeyên nerast dinivîsin û belav dikin. Dewlet û çapemeniya Tirk rastiye ji gel vedîşêrin. Lê veşartina rastiyan bê imkan e.

Di 13 ê Nîsanê de li navçeya Palo gundên Havil û Nacalan di navbera grubek gerila (10 gerila) û leşkerên Tirk de şerek çêbû. 6 hezar leşker û 2 helikopter tevî vî şerî bûn. Şer 2 roj û du şev dewam kir. Di vî şerî de 6 parêzgerên gund û 8 leşkerên Tirk hatin kuştin. Gerila tu zeyetekî neda, hilkişiya û winda bû.

Li Dêrsimê dîsa di hem rojê de gerila êrîş bire ser leşkerên Tirk, Di navbera leşker û gerila de şer rojek domkir. Derheqê kuştî û birîndaran hîna tu agahdarî nehatiye sitandin.

Rewşa cihanê û têkoşîna gelê Kurd

Ahmed Cejn

Li hemû cihanê serpêhatiyên mezîne tîne jiyandin. Bahoza azadiyê li hemû deveran kela dagîrkeran sar dîke, bendên çogên dagîrkeriyê sist dibin û ev jî domanê nekuh bi xwe re dihêne. Gelek ji gel û neteweyan fersend û delîveya rizgariyê bidest dixin, hewl didin xwe ku xewnên xwe bikin rastiya jiyane.

Di vê domana nuh de dagîrker (îşgalker) û impêryalist di nava dubendiyan kûr de ne. Bi wateyeke din were gotin, pêşveçûn û pêşketinên ku tîne jiyandin Impêryalîstan neçare dîkin, pirs û pirsgerêkê bê çareserkinî dimînin. Helbet dagîrker çareserkerîneke li gor xwe dixwazin. Lê belê gelên ku dixwazin mafên xwe bistînin li hemberê "çareserkinî" dagîrker û Impêryalîstan radiwestin û îradeya xwe didine jiyandin. Gelê Kurdistanê di wê dema girîng de bi roleke mezîne radibe.

"Saziya Cihanê ya Nuh" (Yeni Dünya Düzeni) li Rohhilata Navîn bi sermeket û nakeve jî. Asteng û diwarê mezintir şoreşa Kurdistanê ye. Şoreşa Kurdistanê an jî em bêjin pêşveçûnên li Kurdistanê hesabên hêzên dagîrker serûbin dîkin. Dagîrker di kesaniya dewleta Tirk de ber bi mirinê ve diçin.

Piştî qirkirina ku hêzên dewletê di şadimaniya Newrozê de pêkanîn, rastiyeke din jî derkete holê: Êdî gelek hêz û dewlet hesabên xwe li gor pêşveçûnên li Kurdistanê dîkin, li gor pêşketinan dubendî û problemên di navbera xwe de derdixine pêş an jî sergirtî dîkin. Gelek dewletên Ewrûpî ji bo fêdeyên xwe yê aborî û bazirganî (ekonomik ve ticari) kirinên dewleta Tirk mîna navgîna şantajê bikartînin. Protestoyên ku di vê dema dawiyê de pêşve hatin divê di çarçiveyêke wîha de werin şîrove kirin.

Ji bo ku rewşa cihanê, dubendiyan di nava hêzên xwedî gotin de û hikariya (tesîra) rapêrinên gelê Kurd li rojeva politîkayê navneteweyî (internasyonal) çî ye

were fêmkirin, divê em hinekî li daxwazên dewletên Impêryalîst jî binêrin û hewl bidin xwe ku çend encaman (sonuç) jê derêxin.

Dubendiyan di navbera Almanyaya û DYA (Dewletên Yekbûyî yên Amerîka) de hikariya xwe li dewletên dîvîkên wan jî dîkin. Her wiha li aliyê din Japonên çavjûjînî jî bi lez û bez di rojeva politîkayê bazirganî de ji xwe re cihekî qewîm distînin.

Di çarçiveyêke fireh de rewş wîha ye. Bi giranî jî piştî yekbûna Elmanyaya rojhilat û rojava coga tîkiliyan bi vî rengî diyar bû û xwiya ye wê demekê beza di navbera wan hêzên de ber-dewam bike. Berî her tiştî, her yek ji wan hêzan xwediyê hinek armanc in û yek armancên xwe bi erzanî naxwaze jî destê xwe berde. Çî ne ev armanc?

Bi taybetî piştî tîkîcîna sosyalîzma reel li Ewrûpayê, valahiyek peydabû. DYA û NATO êdî mîna berê nikarin parêzvaniya hemû dinyayê bikin. NATO dibe saziyeyeke bê fonksiyon û lingên wê ne li ser erdê. Fransa li aliyekî dixwaze pêşengiya Ewrûpayê bigire û Almaniya li aliyekî.

DYA jî dixwaze rola xwe demeke din jî bidomîne. Lê belê daxwaza Emerîka, ji ber gelek sedeman nikare were cih. Emerîka jî aliyê cografîkî ve nikare bi hêsanî bigihîje Ewrûpayê û gelek welatên Ewrûpî jî naxwazin destûr bidin; ji ber ku dizanin wê li serê wan biba bîlayek. Di nava wan welatan de Yunanîstan jî heye. Helbet derdê Yunanîstanê jî tiştêkî din e. Emerîka astenga herî mezîne e li pêşberê Yunanîstanê di mesela çareserkinîna pirs-girêkê bi dewleta Tirk re. Anku Amerîka bi riya Tirkiyê û di ser Tirkiyê re dixwaze bigihîje komarên Tirkî yê Asyayê.

Fransa jî gelekî ji Emerîkayê

hez nake. Politîkayên xwe mîna saziyeyeke girêdayî Emerîka dimêşîne lê belê di mesela tîkiliyên bi welatên Ewrûpaya Rohhilat re ava wan zêde bi ser hev de nameşe. Lê hema hêza Fransa di ber ya Almaniya de ne tiştêk e. Ji lewre Fransa jî dimîne li aliyekî. Li Ewrûpa di rewşa îro de hêza herî xwîrt Almaniya ye û Elmaniya jî dixwaze vê fersendê baş bikar bîne. Her wîha Japoniya jî bi Elmaniya ya yekbûyî re di warê tîkiliyên bazirganî de gelek du-

KURDISH LIFE

The World's First Kurdish Museum. We are delighted to announce that a Charter has just been granted to the Kurdish Museum... Results of the first Kurdish Opinion Survey. Last Fall the Center for Research of the Kurdish Library conducted a pilot study of Kurdish opinions... Opinions on Recent Events. Differences of opinion were most striking between Kurds from Turkey and Iraq... Another example of the marked divergence of opinion between Kurds of Iraq and Turkey... Divergence between these two groups was again apparent on the question of whether the war against Iraq helped the Kurds.

"Jiyana Kurdistan", bultena saziyeye Amerîkî bi navê Kurdish Library "Pirtûkxaneya Kurdistan"

bendiyan dijî. Em baş dizanin ku Japoniya xwediyê îndustriyeyeke xort e. Di vê dema dawiyê de ji aliyê pêşveçûnên teknîkî û elektronişkî ve Japoniya gavên mezîne diavêje û bi taybetî di welatên Rohhilata Navîn de cihê xwe xwîrt dîke. Li ber deriyê her şêxekî Ereban çend Suzuki hene, di her saziyeyê de çend komputerên Japonan hene. Ev rewş him DYA û him jî Almaniya dil şikes-tî dîke û dixwaze geftûleştan ku çawan bergiyê li vê hêza xort bigirin. Dîsan dîroka Impêryalîzmê

şanî me dida ku ji bo fêdeyên xwe dewletên Impêryalîst goştê hev jî dixwin. Rewşa ku iroj der-dikeve pêşberê me jî ev e.

Elmaniya ji bo ku pêşiyê li Emerîka bigire û nehêle bikeve dewletên Tirkî yê Asyayê, dostê xwe yê sed û pîncî salî (Dewleta Tirk) protesto dîke. Helbet di vê protestokirinê de tesîra serhil-danê gelê Kurd heye. Lê belê divê em baş bizanin ku dewleta Alman çî carê nebûye dostê gelê Kurd û iroj jî ne dostê me ye. Ev-yekek ji bo Avusturya, Danîmarka, Îngilîstan... û Norveçê jî derbas dibe. Ev dewlet jî ne dostên me ne. Bawerîya me, ew kes û hêzên ku rastiyeke nabêjin û xwe diavêjin paş tûman çî caran nikarin bibin dostên me. Amerîka bi xwe jî rastiyeke dizane û dibîne. Di raporên CIA' yê de rewşa gelê Kurd bi de-tayl derbas dibe. Ji bo nimûne saziyeye Amerîkî ya bi navê "Kurdish Library" li hemû Kurdistanê û di nava hemû Kurdên ku li Ewrûpa dijîn de îsta-tîstîkeke çêkeriya û encama (sonuç) vê xebata xwe di bulteneke bi navê "Kurdish Life" (jiyana Kur-dan) hejmara duyemîn de weşandiye. Di vê îstatis-tîkê de gelek pirs hatine kirin û pir ecêb e ku ev encam bê sansur hatine pêşkêşkirin.

Li gor vî îstatisîkê gelê Kurd yê ku li Kurdistanê Bakûr û başûrê rojava (perçeyê Suriyê) dijî, jî sedî 87 Abdullah Öcalan jî xwe re serok dibînin û amade ne di bin rêberiya Öcalan de tîbîkoşin. Li hember vî jî sedî 2 (du prosent) Kurdên bakûr Talabani û Barzani serokê Kurd dibînin. Piştîgiriya Kemal Buray tenê di nav Kurdên ji Kurdistanê bakûrê li Ewrûpa û çend bajarên Tirkiyê heye û jî sedî 4 (çar prosent) e.

Dîsan di nava hemû Kurdan de Öcalan serokê gelê Kurdis-tanê tîne ditin û ji gel piştîgiriye-ke mezîne distîne.

Tevlî ku ev rewş li ber çavan e û di îstatisîkan de cih digre El-manya û çend dewletên din hîn jî dibêjin "Tirkiye li hember terore şer dîke. Ev mafê Tirkiyê ye. Lê belê bila ziyana negihîje sivîlan" Baş e em dipirsin serokê rêxistineke ku jî sedî 87'ê dengên gel distîne terorîst e, an jî parti-yekek ku nikare jî sedî 30 dengan bistîne? Li vir tiştêkî din jî der-dikeve: Dewleta Tirk û hemû dew-letên hevalbendên wê bi hev re terorîst in!.. Gelek caran hinek rewşên bîrêne me digotin dewlet terorîst e, lê belê ev ditin nikarîbûn were îspatkirin. Baş e ha ji we re îspat. Mîna ku di nava gelê me de dibêjin: Ha ji we re senet û ha ji we re sepet".

De bigirin sepetê bi serê tero-rîstan de kin. Înönû kurê Înönû çû li çend dewletên Ewrûpa geriya; hejmar-ek hevîtin çêkirin û paşve zivî-rî. Piştî ku hat jî, jî rojnamevanan re got "gelek baş bû, hemû pişt-giriya me dîkin" lê belê rojnâme-vanên ku bi Înönû re çûbûn di koşeyên xwe de tiştên wêlê nivî-sîn ku qet xwedîti li gotinê Înönû nedîkin. Em dikarin bi riheftî encameke din jî derêxin, ku dew-let çawan di nav xwe de ketiye cihekî teng û nizane çî bike wê li tîkiliyên bi dewletên din re jî cih li serî teng bûye. Êdî yek dewletek jî bi dîplomasiya wan bawer nake. Bi dehan dewletan dengê xwe bilind nekirin jî ne-rihetiya xwe anîn zimên. Niha jî Mitterand hatiye û hejmerek hev-dîtinan çêdike. Em binêrin Mitte-rand, dewleta Tirk û Enstîtuya Kurd li Paris çî li hev dîkin. Bila bimbarekî hev bin.

Bi ihtîmalêke mezîne Özal û Demirel dixwazin bi piştîgirtî û destgiriya Mitterand partiyeke Kurd ava bikin. Ji xwe berî ku Mitterand were heta Mesut Yılmaz hemû serokên partiyan siya-sî yê di parlamento de ev mîna-geşe û gotûbêj kirin. Amerîka û Elmaniya jî dikarin piştîgiriya partiyeke Kurd a di bin kontrola dewletê de bikin. Ma Almaniya ne digot "em piştîgirtinê gelê Kurd in. Lê belê PKK terorîst e".

Dewlet ji dil dixwaze bi xwe-firoşan partiyeke bide saz kirin. Em di serî de dikarin bibêjin ku partiyeke wîha nikare piştîgiriya gel bistîne. Ji ber ku gelê Kurd yê welatparêzê edî dixwaze saziyên xwe yê neteweyî bixwe ava bike û dîke jî. Bo nimûne ro-ja 18'ê Nîsanê Enstîtuya Kurd vedibe. Him serokê vî enstîtuyê jî dostê gelê Kurd û hemû gelên bindest Mamoste Beşikçi ye. Her wîha hemû rewşên bîrêne Kurd yê bi rûmet jî tî de cihê xwe distînin. Ew partiya ku bi destê kesên bêrûmet û xwefiroş were sazîrîn bêguman me navê. Li çar aliyên cihanê gel jî bo serxwebûn û azadiya xwe şer di-kin. Em serkevtinê jî bo hemû gelên ku tîdikîşin û gelê Kurdis-tanê dixwazin.

Mizgînek din jî jî bo gelê Kurd: Tenê de meha Adarê de gerillayên serxwebûnê 184 livba-zî (eylem) pêkanîne. Pîroz be. Hûn bimînîn di serfirazî û dilxweşiyê de.

GOTIN

Yaşar Kaya

Evîn

Di dinyayê de, emrê mirovan zehf kurt e, dostanî û biratiya zêrin bi destê tu kesî nakeve, jîyan bi şayê û şîne derbas dibe, diçe.

Hevaltiya hêja bi destê tu kesî nakeve, kî li pişt xwe çî bihêle ew e. Wê dengêkî xweş bimîne li dinê.

Hevalekî min di helbesteke xwe de wîha dibêje: "Yezdanê min, ez ji bo xwarinê nehatime dinê, ez ji bo hezkirina rinda hatime dinê". Evîna zarotiyê evîna xortaniyê, evîneke bê buha ye. Mirov xwedî xem, xeyal, fikir û guman be zehf baş e. Hêvî nivê jiyane ye. Kî hez nake ku jiyaneke serfiraz, bi rûmet, rû sipî, serbilind derbas bike, lê belê ev tişteke zor û zehmet e, gelek fedekariyê dixwaze. Li dinya me ya niha, di vê esrê (qîm) de mi-

rovên wîha bi pêçiyên tîne nîşandan. Paqij, zela û bê qusûr.

Hinde hevaltî û rêçûyîn hene, ku mirov di hepsê de di nav tîkîşîna doza xwe de bi hev re dimeşe, wê çaxe her tişt xwiya dibe, yê bi dil û hinav, yê serbilind, yê alîkarê hevalan, yê doza serhildanê dajon derdikevin holê.

Çiqas xortên welatparêzên Kurd hebin ji-yana wan gişkan mîna hev e. Riya me di he-pîsaxanên tarî de, di zindanan de, di dadge-han de derbas dibe, diçe. Jiyane me, ne weke mirovên dinê ye. Ne bi tenê çavê gelê me li ser me ye, lê belê çavên dost û neyaran jî li ser me ye. Gereke em gavên xwe bi pîvan bavêjin.

Îro cihê ku em hatinê cihekî dinê ye, ji me re biratî û dostanî pêwîst (lazim) e, heqê me nîne em bêne pêşberî hev, heqekî me yê wi-ha tuneye. Em neyarên hev nîn in. Neyar, me gişan digire û dîkuje, em hemû Kurd in, em hemû kole ne, koledar li ser pişt me agir dadidin. Civat, tevger, evîn ji me re mîna nan û av elzem e, xeynî parêzkeran (korucu), xeynî xayînan, xeynê ajan û muxbiran em

gerek rûnên, di nava rehetî û serbestiyê de bi hev re bipeyivin. Qanûna vî şixulê ev e.

Gava xebardane, em pesnê xwe didin, em dibêjin, em mîrxas in, navdarên me ge-lek in, zana û pîsporên me hene. Gelo rastî jî wisa ne? Ev tiştêkî bi şîk e.

Welat bi mirovan dibe navdar, di nav me de çend felsefezan (filozof) hene? Çend ro-manê bi kurdî hatine nivîsandine? Pirtûkên aborî, çandî, lîkolînî çend heb in? Gelê me di xwendinê de li gor deveran li kuderê ye? Di nav me de çend kesên pîsporê nexweşxa-nan hene? Li dinê çend bijîşk (doktor) ên bi nav û deng Kurd in? Ew divê rêza ilmê de çî kirine. Em van giş dizanin yan nizanin? Ji se-da çendê me îro rojnameyeye bi kurdî distî-ne û dibe mala xwe? Çiqas Kurd bi zimanên biyanî dizanin? Çend Kurd li Emerîkayê, li Ewrûpayê, li Qanadayê xwendine? Van pirtûkên ku bi zimanê biyanî çap bûne wê kî ji me re wergerîne kurdî. Ev giş karên li pêşya me ne. Ev barên me ne, em nikarin ji ber birevin. Despêkirin, ji bo avakirinê gavê yekemîn e, despêkirin xelaskirin e.

Hûn bimînîn di serfirazî û dilxweşiyê de.

Helsînkî Watch di rapora xwe de diyar kir:

'Îşkencekirina zarokan li Tirkiyê ne nuh e'

Metin Ciwan

Di hundirê du şerên dawîn de li Tirkiyê, li gelek deveran zarok hatin îşkencekirin.

Hinek ji wan zarokan, laşê wan dane elektrîkê û hinek jî, ji bo daxwazyên xweyî seksuêlî bi kar anîn û hinek jî di felaqê re derbas kirin.

Organîzasyona navneteweyî ya mafê mirovatiyê Helsînkî Watch di rapora xweyî dawîn ya nehan de, bi firehî

li ser rewşa mafê mirovatiyê li Tirkiyê sekinî. Rapora vê carê bi gelemperî li ser rewşa zarokan li Tirkiyê sekiniye. Beşek ji vê raporê bi şeweyeke fermî (resmî) li Tirkiyê di 27 ê meha çile 1992 an de li Îstenbolê hatibû amadekirin.

Rojnamevan "Haso" di rojnameyekî Swêdî de ku navê wê Proloteren e, de li ser vê raporê bi firehî sekiniye.

Zarok li ser îşkencekirinê qise dika

Nermîn Alkan 16 salî ye. Di dema şerê xelîçê de li dijî şer hinek afîş bi dîwarên dibistana xwe ve daleqandin. Ji ber vê bi îxbariya berpirsiyarê dibistanê Süleyman Yolcu tete girtin. Ji ber ku di wan rojan de Tirkiye dixwest mudaxeleyî Başûrê Kurdistanê bike, afîşên wilo li xweşiya rejîma Tirkiyê ne diçû. Nermîn 75 rojan di bin îşkencan de ma. Bi alîkariya 38 avûqatan hate berdan.

Rojnamevan Haso, li ser îşkencekirina zarokên Kurd li zindana Amed (Diyarbakir) jî disekine.

Berî niha bi demekê dîsa îşkence li ser zarokan aktûel bûbû. Tirkiyê bi îşkencekirina zarokên Kurd rekor şikan-dibû. Piştî 12'ê flonê, nêzî 105 zarokên Kurd di zindana Amedê de hatin îşkencekirin. Gelek ji wan zarokan nizanibûn çima hatine girtin. Gelek ji wan mindalan (zarokan) qet lezwekî bi tirkî nizanibûn. Gelek ji wan ne xwendevan bûn. Zarok tev jî bi şeweyekî vekirî bi îşkence, çavtirsandî û hwd. kiribûn.

Yek ji wan zarokan Evdilleh Korkmaz bû û 11 salî bû, xelkê Çolemêrgê (Hakkari) bû. Ji ber ku qet bi tirkî ne dizani bû, dadgeh jê re wergêrek peyde kir. Evdilleh di qisekirinê xwe de vekirî qala îşkence leşkerên Tirkiyê kiribû.

Rapora Watch, qala qîzîkek 12 salî ku navê wê Nuran Yavuz e jî dika. Ku li ser bûyerekê hinek zarok kevir avêtine cîba polîsan û polîs hatine Nuran girtine, li ber çavên xelkê demaçe xistine serê wê, ji bo ku li hevalê xwe mikur were.

Tê wê wateyê ku kesên bêne girtin, ji sedf pênçî an jî

nivî ji wan bê îşkence xelas nabin. Beyanên rejîma Tirkiyê tim pozîtîv in lê çiqas diçe, îşkence zêdetir dibe û nerastiyên wan derdikevin der ve.

Haso di dawîya nivîsa xwe de li ser yarmetiya welatên mîna Emerîka yê ku alîkariyên mezîna didin rejîma Tirkiyê sekiniye. Ji ber ku dibêjin ev alîkarî rîya demokrasîyê li Tirkiyê dê veke, hêviyan mezintir bike. Lê Tirkiye van peran bi

şeweyekî xerap li hember şer-vanên PKK bi kar tîne. Li Tirkiyê tu maf jî zarokên Kurdan re tunin ku bi zimanê xwe bixwînin, bi kultura xwe bijîn. Lê ne bi tenê ji zarokên Kurdan re, ji derveyî zarokên Tirkan, ev çend ji hemû kesî re derbas dibe.

Di dawî de gotineke Kenan Evren hatiye nivîsandin. Dibêje: "Zarok jî ji bo yekîfî û xweşiya dewletê hatin girtin."

Gelê Kurd aştî, azadî û wekheviyê dixwaze

Felat Dilgês

Ji wextekî dirêj ve ye ku li Tirkiyê, li dijî tevgera neteweyî ya Kurd siyasetek nijadperestiyê tê ajotin û provayên qetlî-amên nuh tên kirin. Pêşveçûna tevgera rizgariya gelê Kurd roj bi roj bêhtir dijminan ditirsîne. Xwîrbûna têkoşinê û raperînên gel tirs û panîka dijmin zêde dika.

Gava ku em bala xwe bidin dîroka siyasîya têkoşina neteweyî em dê bi hêsanî bibînin ku dijminên gelê Kurd herdem dixwazin tevgera azadiyê ji gel dûr, bi serê xwe û di warek teng de bihêlin. Ev siyaseteke dijmin a ne guhêrbar e û di hemû serhildanên Kurdistanê de hatiye bikaranîn. Di serhildana Qoçgirî, Şêx Seîd, Agirî û Dersimê de; dewleta mêtîngehkar, berî ku gelê Kurd ji xwe re neyar bihesibîne û li hember wî şer îlan bike, serok û pêşengên wan tevgeran "şakî", "cudekar" û "paşverû" nîşan dide. Di nebaşiya wan de propaganda dika û wan di pêşveçûna gelê Kurd re asteng dibîne. Heke kar parîkî xwîrt bû û tevgera azadîxwaz piştigiriya gel stend, îcar dewlet jî alîkî ve amadekariyên leşkerî dika û ji alîkî din ve jî "heyetên şîretan" dişîne Kurdistanê. Ev heyetên ku li ser hesabên îstixbarata Neteweyî ya Tirk di-xebitin bi piranî ji mebusên xwefiroşên kurdniyad (yên mîna K. Inan, H. Çetîn, A. Aksoy) an jî ji paşverûyên herêma tîna hîlbiartin. Armanca qelskirina tevgera azadî û ji çavdaxistina têkoşinê ye. Lê dema ku têkoşin digel van tîkilbûnan pêş ve çû û piştigiriya gel stend, wê wextê dewlet dest bi qirkirinê fireh dika.

Dewleta Tirk kengê ku li Kurdistanê dest bi qirkirina kir, di hinek de-verên din ên Kurdistanê re dibişere, bi wan re baş derbas dika û heya tawîzên mezîna jî dide wan. Di vî warê de nimûna herî balkêş, di dema serhildana Qoçgirî, Şêx Seîd û Agiriyê de tewrê dewletê ya li hember Dersimê ye. Ji bo ku Dersimî beşdarî van serhildanan nebin gelek daxwazên wan tên pejiandin û dewlet li hember van daxwazan tawîzkar e. Lê ev siyaseta durî li gor mercan cama pîr zû diguhere. Di bûyerên Newrozê de dewletê li Cizîrê û li Şimexê jî alîkî ve gelê Kurd qir dikir ji alîkî din ve jî ji Nisêbinê re dibişirî û serokên dewletê jî Nisêbinîyan re spas dikirin. Hê di nav de rojek derbas nebû îcar li Nisêbinê gelê Kurd qir kirin.

Di literatura tirkî de navê qirkirina Kurdan "Tevgera paqijiyê" (temizlik hareketi) ye. Kengê Kurd jî bo azadî û serxwebûna xwe an jî bo hinek mafên

xwe yê demokratîk û neteweyî dengê xwe bilind bikin an serê xwe rakin "tevgerek paqijiyê" wan dipê. Me Kurdan gelek "tevgerek paqijiyê" dîtî; Dêrsim, Zilan, Qoçgirî, Helepçe... û hwd. Helepçe jî "tevgera paqijiyê" ya Seddam û hevkarên wî ye. Dîroka me bi tevgerek paqijiyê tije ye.

Wisa xwiya ye ku dijminên gelê Kurd, li pey "tevgerek paqijiyê" yê bêhtir berfireh û nuh in. Ji demekê dirêj ve ye çapemeniya Tirk propaganda vî karî dika û raya giştî ya Tirk jî bo qetlî-amên nuh amade dika. Ji xwe Qontrgerilla, ordî, polîs û îstixbarata neteweyî bi gelê Kurd re di şer de ne; lê qîma wan bi vî nayê, ew dixwazin ku tevê gelê Tirk bi xwe re û li pey xwe bibînin. Hinek berpirsiyarên leşkerî wiha dibêjin: "Ku destûr bê dayîn ez dê di nav sê rojan de wisa bikim ku li van deran (mebest Kurdistan e) giya ji hêşîn nebin!..

Di dinê de nijadperestiya Naziyan bi navê deng e; lê Nazî iro ketine nav rûpelên dîrokê û gelê Alman jî rûşeyîya Naziyan şerm dika. Bi ya min nijadperestiya Tirkan bêhtir har û hov e. Ew ne şerm dikin ne jî ar dikin. Digel ku bi milyonan Ermenî û Kurd qirkirine hê jî çavê wan bar nabe û tîr nabe. Ewqas dexes û çavsor in ku ji destê wan bê ewê tevê dinê qir bikin. Ma armanca welatê Turan çî ye? Çavê wan ne bi tenê li gelê me, lê li hêşînayî û giyayên welatê me jî bar nabe.

Serleşkerê Tirk ê din jî wiha dibêje: "Ku pêwîst be em dê herbek îstiklalê ya din bikin". Merîfeta herba wan a îstiklalê çî bû? Bêguman qirkirina gelên Ermenî û Kurd bû. Ji herba îstiklalê armanca qirkirinê nuh in.

Di van demên dawî de li Tirkiyê hinek xwepêşandan çêdibin ku pîrên wan jî alî polîs û nijadperestên Tirk ve tên birêxistin. Di van xwepêşandanên de sloganên wiha tên avêtin: "Tirkiye dê ji Kurdan re bibe goristan, destên ku dirêjî polîs dibin dê bişkên, bimre PKK, bijî îslam, ji xwînê re xwîn tol".

Ev provayên qirkirinê nuh in. Divê gelê Kurd amade be, divê gelê Kurd bi dek û dolabên dijmin nexape, divê gelê Kurd çekên xwe teslimî dijmin neke, divê gelê Kurd birêxistin be, divê gelê Kurd welatê xwe biparêze, divê gelê Kurd li mafê çarenûsiya xwe xwedî derkeve.

Bagerên nijadperestiyê her ku diçe xwîrt dibin lê gaziyên birayîyê pîr nayên bilîstin.

Gelê Kurd doza mafên xwe dika. Neteweya Kurd jî bo stendina mafên xwe rabûye ser piyan û têkoşina wî heqdar e. Gelê Kurd aştî azadî û wekheviyê dixwaze

General û dewlemend kurên xwe naşînin şer

Di kovara "2000 e Doğru" de nivîsarekî interesant bala me kişand. Di vî nivîsarê de çend navên navdar derbas dibin. Kovar, navên zarokên dewlemend û generalan ên ku eskeriya dewletê nakin, yek bi yek diyar dika. Ev dewlemend û generalên ordiyê, 10 hezar Mark didin, zarokên xwe dişînin Bodrûmê li ber devê der-yayê mehekê eskeryê bi wan didin kirin û dizivirin malên xwe.

Dewleta Tirk, di Kurdistanê de, li hemberî gelê Kurd şereke taybetî û gemar dajo; gelê Tirk jî, di vî şerê de, li dijî gelê Kurd bikar tîne. Dew-

leta Tirk xortên Anadolê yê xizan (feqîr) rêdike Kurdistanê, dixê nav şerê gemar û dide kuştin. û ji dê û bavên wan re dibêje ku, PKK anku Kurd lawên we dikujin. Bi vî awayî jî, dixwaze ku neyartîya gelê Tirk a li hemberî gelê Kurd tûjtir bike. Anku gelê Kurd û Tirk jî hev re bixe neyar û ew bi xwe selteneta xwe bidomîne.

Dewleta Tirk, li ser xwîna xortên Anadolê, li ser xwîna lawên gundiyan Tirkan û Kurdan selteneta xwe didomîne. Zarokên xelkê rêdikin şer û ew jî kêfa xwe dikin. Gelê Tirk divê ku vî rastiyê baş bi-

zanibe, mejiyê xwe êdî baş bide xebitandin, êdî ji bo selteneta generalên nijadperest lawên xwe nekin gorî.

Gundî û karkerên Tirk, çima lawên generalan wek yê Doğan Güreş, Kemal Yamak, Haydar Saltık, Adnan Doğu, Sabri Deliç û lawên dewlemendan wek Korkut Özal, Y. Bozkurt Özal, Ali Bozer, Mürkerrem Taşçioğlu, Ali Şen, Hasbi Menteşoğlu, Cevher Özden, Türkan Akyol û hwd. li ber keviya behrê kêf dikin. Lê lawên we li Kurdistanê, hemberî têkoşina gelê Kurdê mafdar tên bikar anîn û tên kuştin?

Rukeniya Metika Mariya

Zeynel Abidin Kızıyaprak

Di bîranîna min a zarokî de "Metika Mariya" cih girtiye. Di van rojên dawî de Metika Mariya dîsa hate bîra min. Gava ez zarok bûm, Mariya her car di hat navça me ya Samsatê û bi rojan dima. Mariya pîrejineke navsere û ji Emerikayê ye. Dema Mariya dihat navçeya me, pê re sê xortên Emerikî jî hebûn. Ew xort jî bi Mariya re dihatin û diçûn.

Ez li vir qala salên 1965 û 1970 an dikim. Mariya bi rûyekî dev bi ken û bi noqilên xwe ve dihat û li zarokan şekir belav dikir. Dilê zarok û gundiyan xweş dikir. Di demeke kin de me jê hez kir û Mariya li herême

nav û deng da.

Me nedizaniya û nayê bîra min, gelo wezîfa Mariya ya fermî çî bû? Lê ez niha bi hêsan dikarim bibêjim ku ew misionereke dagîrkeriyê bû.

Samsat navçeya şaristanîyê ye, bi Adiyamanê ve girêdayî ye, Samsat ji aliyê bermayên kevnare yê dîrokî ve gelek dewlemend e. Politi-

Dema ez li politika hikûmeta Demirel mêze dikim, Mariya tê bîra min. Demirel dibêje, ji bo Kurdan "şefqet" lazim e. Anku hikûmet li hemberî Kurdan wê bi rûken be. Wek Metika Mariya. Lê navbera hikûmeta Demirel û Mariya de ferqek heye. Di pişt kena Mariya de dizikirin hebû, lê di pişt "şefqeta" Demirel de xwîn heye

ka asimilasyonê ya dewleta Tirkîyê wê demê mejîyê me şûstibû, me nedikariya li nirxên xwe yê neteweyî derkevin. Me ew bermayên xwe yê neteweyî wek ax û kevirên beredayî didîta. Ji lewre em ji kesaniya xwe û nirxên xwe hatibûn dîr xistin. Haya me ji me û ji nirxên me yê neteweyî nîn bû.

Belê Metika Mariya ji me re tiştên şêrîn û kincên rengîn tanîn û kêfa me xweş dikir. Mariya hîne zimanê tirkî jî bûbû û caran bi tirkî dipeyviya. Me wê demê digot ku Mariya dev ji jiyana xwe ya rehet berdaye, hingî ji me hez dike divê ku bi me re di nav van hoyên dijwar de bijî.

Du-sê mehan carek zilamên Mariya bi erebeyên xwe ve dihatin Samsatê, "kevîrên" me yê bin erdê berhev dikirin, li ereban bar diki-

Di her şiyarbûn û rapêrnek de divê mihasebek hebe. Min Metika Mariya ji bir nekiriye. Kesên ku me dişelînin, divê ne kêfa me, lê kîna me ji wan re hebe. Ji bo ku ne îro, ne jî sibê em bi kesên devliken û rûgeş nexapin. "Şefqeta" Demirel û kena Mariya talan û xwînrijandin e.

rin û diçûn. Caran jî helikopterên Mariya dihatin "kevîrên" me bar dikirin û diçûn. Belê Mariya gelek ji me hez dikir. Ji me re digot: "Ev kevir ez wek yadigar dihesibînim. Ji ber ku ez we ji bîr nekim, van keviran rêdikim welatê xwe."

Mariya bermayên me yê kevnare û neteweyî talan dikir, lê me nedizanî, wê demê me rûmet nedida van "kevîran", Mariya jî digot: "Ev tiştên bê qîmet in". Lê Metika Mariya ji bo van tiştên "bê qîmet" bi mehan li ba me dima û ev kevirên bê qîmet bi helikopteran rêdikirin welatê xwe. Lê me ji Mariya bawer dikir. Ruyê wê her tim dikeniya. Kêfa me tevan jê re dihat. Metika Mariya gelek baş dizaniya me bixapîne. Belê Metika Mariya bi rûkeniyê,

nirxên me yê neteweyî talan dikir. Lê Mariya di vê talanê de hiç xemgîn ne bû. Ev taktîkên han yê wek Mariya li Kurdistanê qet kême ne bû. Ev taktîk li Kurdistanê hîna jî bi şeweyeke din berdewame.

Dema ez li politika hikûmeta Demirel mêze dikim, Mariya tê bîra min. Demirel dibêje, ji bo Kurdan "şefqet" lazim e. Anku hikûmet li hemberî Kurdan wê bi rûken be. Wek Metika Mariya. Lê navbera hikûmeta Demirel û Mariya de ferqek heye. Di pişt kena Mariya de dizikirin hebû, lê di pişt "şefqeta" Demirel de xwîn heye.

Di van rojên dawî de gava em rojnameyên Tirkîyan dixwînin, tiştên ecêp dibînin. Qelmeşorên paşverû û siyasetvanên Tirkîyê dibêjin, "li Kurdistanê tu tişt nîne, tu tiştê Kurdan tune, wê çawa Kurd dewlet ava bikin û çawa bijîm? Ev tiştêkî bê imkan e." Belê ji aliyek ve Kurdistanê talan dikin û ji aliyek ve jî wiha dibêjin. Wek dizokerê ku xanî dişelîne û dizivire xwediyê malê dibêje: "Di xaniyê we de tiştêk nemaye."

Belê di her şiyarbûn û rapêrnek de divê mihasebek hebe. Min Metika Mariya ji bîr nekiriye.

Kesên ku me dişelînin, divê ne kêfa me, lê kîna me ji wan re hebe. Ji bo ku ne îro, ne sibê em bi kesên devliken û rûgeş nexapin.

"Şefqeta" Demirel û kena Mariya talan û xwînrijandin e.

Dewlet dengê demokrasiyê difetsîne

Komela Çanda Demokratîk û Welatparêz ji bo çapemenî û raya giştî daxwiyaniyek belav kir.

Waliyê Istenbol Hayri Kozakçioğlu, komela çanda demokratîk û welatparêz da girtin. Di 8.4.1992 an de polis bi ser komelê ve digirin, li komelê çiqas pirtûk, kovar û rojname henin tev berhev dikin tevî 10 endamên komelê bi xwe re dibin, kilît davêjin ser deriyê komelê û digirin.

Zordestiya hikûmetê, di van mehên dawî de li ser komeleyên demokratîk her diçe diwartir dibe. Hikûmet ji aliyek ve qala demokrasî, mafên mirovan û bilindahiya huquqê

dike, ji aliyek ve jî zordestî û tadaiyê li ser gel zêde dike. Ev durûtiya hikûmetê ya herî mezin e.

Berpirsîyarên komela çanda demokratîk û welatparêz dîtînen xwe yê di vî warî de wiha diyar dikin: "Dewleta Tirk ji aliyek ve bi tanq û topên xwe êrîş dibe ser gelê Kurd. Wek di Newrozê de bi dehan kesên sivil dike, dîsa bi destên kont-gerila welatparêzan dide kuşin, ji aliyek din ve jî zordestiya xwe ya li ser komel û kovarên demokratîk zêdetir dike. Dewlet bi vê şeweyê dixwaze ku dengê azadî, serxwebûn û demokrasiyê bifetsîne. Lê em jî wê li hemberî vê zordestiyê rawestin."

Dayîka êsîran Xetîce Altun:

'Ez bi şev û roj guhdara welêt û girtîgehê me'

-Dayîka Xetîce tu ji ku yî?

Ez ji Dêrsimê me

-Ji kînga ve hûn ji Dêrsimê derketine?

Ez salan rind nizanîm pêk bînim, belê ji dema Osmanîyan ve bav û kalê min koç bûne.

-Dewleta Osmanîyan hûn koçî kîjan bajarî kirin?

Em koçî Sêwasê kirin, piştî re Qeyserîyê, ev 25 sal jî em li Enqerê dijîn.

-Çend zarokên te hene?

7 zarên min hene. 3 qîz û 4 kur.

-Ev zarokên te li ku dijîn tu ji kerema xwe re karî ji me re bîni ziman?

Belê, kurê min, Heyder Altûn 12 sal şoreşgerî û şerê çekdarî kir. Di 1990 an de li Botanê di şerê çekdarî de, bi birîndarî kete destê neyar, paşê me bihîst ku erê rast e. Ez çûme Amedê, tu cih nema ku ez negeriyam, ez çûme nik walî (Kozakçioğlu) ez çûme nik serleşkerê qolordiyê, gotin, lawê te me negirtî ye, bi navê Haydar Altûn li nik me girtî mirovekî wisa nîne. Ez çûme nexweşxanê min li wê derê jî nedît, paşê min seh kir kurê min bi birîndarî di lêdanxanê de bû. Hikûmatê di şûna ku ew biribana nexweşxanê sax bikirana, bi çoyê kotekî dadgeha lawê min dikirin, kurê min ku sîrrê xwe ne da zebanî yê cehnemê di binçav (gözaltı) de kuştin, meytê wî jî nedane me.

-Ma we tu doz li wan nekîr?

Kurê min tê gilyê kê li kê bikî?

-Zarokên te yên din li ku ne?

Lawê minî din di girtîgehê de ye, bi navê xwe Riza Altûn e, ji berî 12 îlonê ve di girtîgehê de ye, vêca hesêb li cem te bê ev bûye çend sal... yek ji keça min jî ev 12-13 sal in ku derketî ye xerfî yê, ew jî neyar lê pirs dikir, ew rehet nedihîştin, zarokê min ên din jî li nav bajarê Tirkî in, îro ez û pîremêrê xwe tenê mane, belê yek nevyê min tenê li nik min dijî.

-Ji zû de tu ji welatê xwe qetyayî, tu bêriya welatê xwe nakî, çi çax tê vegeerî welêt?

Belê rast e, ez ji zûde ji welatê xwe qetyame, dûr ketime, ez îro dixwazim vegeerim welatê xwe. Belê ma ez ji xweşiya xwe ji welatê xwe dûr ketim? Na. Hikûmatê bi darê kotekî em di vir derxistin. Di dilê te de em bi xweşiya xwe li bajarê romîyan dijîn,

welleh û billeh bi serê te bi min mirin e. Zarwên min tev di ber doza welatê de hatine qirkirin. Ji ber vê yekê em doza xwe dajon, ji bonî em vegeerim welatê xwe.

-Lawê te yê di girtîgehê de tu bêriya wî dike, girtina wî bi te çawa tê?

Ez bêriya Riza yê xwe çawa nakim, ji bonî dîtina wî ez

Xwendina min tune ye, lê ez bi tirkî dizanim biaxivim. Hingî ku ez çûme girtîgehê dîtina lawê xwe ez hînî zimanê tirkî bûm.

nin? An ez dayika kê me? Ew bi min hene, ez jî bi wan he-

wan himbêz dikim, paşê ez li lawê xwe dipirsim.

-Dema tu diherî dîtina êsîrê şoreşê karbidestê girtîgehê weke çi kotekiyê rê te didin?

Dema ku Esat Oktay Yıldırım karbidestê girtîgeha Amedê bû, tevî leşgerê wî gelek tiştên xirab ji me re digotin, gelek sixêf ji me re di-

dîtina zarokan, leşkerek li cem me disekinî yek jî li cem zarokan. Leşkera li nîvê çavê me dinihêrtin. Leşker ji zarokên me re di gotin, ev kî ye, ev pîreka hanê çî te ye, ev qîza hanê çî te ye, ku zarokên me digotin ev xwişk û dayikên me ne. Paşê leşkerên romî digotin em ha wiha bi dayik û xwişkên we bikin... Sixêf ji me re didan. Ji ber vê yekê gelek caran zarokên me digotin nema werin dîtina me.

-Rêça lawê te çi ye?

Rêça lawê min PKK ye.

-Tu vê rêçê çawa dibînî?

Ez vê rêçê rast dibînim. Ez bi rêça lawê xwe şannaz dibim.

-Tu poşmanbûna te ji bonî bîr û baweriyên lawê te hene?

Lawê min ji bonî doza welatê xwe ku ketî ye nava rêça PKK ez loma şannaz dibim.

-Tu çend caran ketiye rojiya birçibûnê?

Êsîrê şoreşê çend caran ketibin berxwedanê ez jî ewqas caran ketime berxwedanê.

-Xwendin û nivisandina te heye?

Xwendina min tune ye, lê ez bi tirkî dizanim biaxivim. Hingî ku ez çûme girtîgehê dîtina lawê xwe ez hînî zimanê tirkî bûm.

-Dema ku hêsîrên şoreşê dikevîne, rojiya birçibûnê tu ji ku dibîsî?

Ez bi şev û roj guhdarim, guhdarê welatê û girtîgehê me ez çawa nizanîm kurê min, ma karê min çiyê...

-Tu li kîjan bajaran ketiyî rojiya birçibûnê?

Ez li Eskişehirê, li Enqerê, li Îstembolê, belê ez bi pirayî li Enqerê ketim rojiya birçibûnê.

-Dema ku êsîrên şoreşê dikevîne rojiya birçibûnê, xwarin bi te çawa tê, wê çaxê kezeba te dişewite li ser girtiyan?

Ma çawa kezeba min naşewite, dev ji xwarinê berde, av bi tenê di xûzya min re naçe, ew nexwin ez jî naxwim. Heyanî ku mafên xwe nestînin êsîrên şoreşê, û dev ji rojiya birçibûnê neqerin, xwarin li min haram e. Ji bo êsîrên şoreşê bighine mafên xwe, gel li her derê berxwedanê dike, ez jî di vê berxwedanê de tim cih distînim. Em, meşa çê dikin, carekê em meşiyar heyanî meclîsê. Lê, bê bavan ez girtim 2 mehan ez xistime girtîgehê, ji bo ku ez meşiyar û ketim rojiya birçibûnê.

Hevpeyvîn: Ş. Arjen

tucarî nawestim, serê min bilind e ji ber lawê min tiştêkî xirab nekirî ye, tu kes ne şelihandiye, mêr ne kuştîye, jin nerevandiye, lawê min tiştê bi rûmet kiriyê, ji bonî doza welatê xwe hatiye girtin. Ez şannaz (iftihar) di bim bi lawê xwe.

-Tu, tu cudabûnê dixî navbera lawê xwe û hevalê wî, yanê tu pir ji lawê xwe hez dike an ji hevalên wî?

An lawê min an jî rêhevalê wî, di hezkirinê de tu cudabûn li cem min nîne, ji xwe hemû lawên min in, ez jî dayika tevan im, ma lawê kê

me, yek ji me bê ê din nabe... Dema ku ez diherim dîtina lawê xwe di destpêkê de ez li rewşa hevalan pirs dikim. Ez

Heyanî ku mafên xwe nestînin êsîrên şoreşê, û dev ji rojiya birçibûnê neqerin, xwarin li min haram e. Ji bonî êsîrên şoreşê bighine mafên xwe, gel li her derê berxwedanê dike, ez jî di vê berxwedanê de tim cih distînim.

dan axilbe jî ji dayik û keçan re.

-Weke çi sixêfan?

Kurê min bi serê te nayê gotin. Devê wan bêbavan gelekî lewitî bû, pêş û paşê me didane ser hev... hingî bê esil û bê xîret bûn, te digot qey ji mirovahiyê nesîbê xwe nestandibûn. Sixêf, tîffin, ankuşk, pihîn, çîrê nemayî bi me di kirin. Ji bonî 3,4 deqê dîtina zarokan, bê çi bi serê me dikirin, bi serê êsîrên şoreşê sed taq dikirin. Leşkerê Esat heyanî ku zarokê me dibirin û tanîn li zarokê me siwar dibûn. Dema ku em diçûne

Gelê Kurd ji rewşenbîr û nivîskarên qure heznake!

M. Ali Tüysüz

Mirov dikare gelek dîtina li ser û derheqê rewşenbîrên Kurd de pêşkêş bike. Di van salên dawî de di vî warî de pir tişt hatin gotin. Bi kurtî mirov dikare bibêje ku rewşenbîrên şoreşger vê tarîfê diparêzin; Kî, bi nivîs, axaftin, tevger û karûbarên xwe, ji bo hişyar û azadbûna gelê xwe xizmetê bike û xwe ji bo vî amade bike, ew rewşenbîr e. Lê, li vê derê dikare her kesê ku dinivîsîne xwe wek endamêkî vî qategoriyê bihesibîne û xwe wek yekê ku ew tarîfa li jor tîne cih nîşan bide û bibêje "ez dinivîsînim, ez rewşenbîr im û ez wezîfa xwe tînim cih.

Belê ev tewr di şûnê de nîne û ne tewreke durust e. Ji ber ku her kesê ku li ser pîrsa Kurdan bîr û baweriyên pêşkêş dike, nikare her dem ji vî qategoriyê bê hesab kirin. Çawa? Ji ber ku ji pêşkêşkirina baweriyên zêdetir, baş tesîrkirina bîr û baweriyên "rewşenbîran" dike rewşenbîr. Li aliyê din tesîr dikare gelek negatîf be û hisên dijberî (bi tepkî) xwe nîşandin. Li vê derê mirov dikare behsa rewşenbîrên ku bi kurdfî dinivîsînin, bike. Heta çend salan berê, rewşenbîrên ku bi kurdfî berhem derdixistin holê û di kovar û rojnameyan da dinivîsandin ne gelek bûn. Îro jî ne gelek in. Lê, îro, ji doh zêdetir in û de roj bi roj hîn jî zêde bin.

Rewşenbîrên ku berê bi kurdfî dinivîsandin bi qedr û qîmet bûn. Ji ber ku hindik bûn. Îro jî ê ku xebatên pak û lêkolînên pêwîst dikin bi qedr û qîmet in. Li vê derê mirov dikare behsa M. Emîn Bozarşan bike. Mamoste Bozarşan, di van sîh salên dawî de Alfebe, Mem û Zîn, Jîn û Kurdistan û gelek berhemên din yên hêja weşand û li gor plan û proqramekî sistematîk de di salên pêşiya me de, gelê Kurd bike xwediyê gelek lêkolîn û berhemên din. Malmîsanîjî jî di warê lêkolîn û weşandinên kurdfî de gelek bi nav û deng e. Ew herdu rewşenbîr û nivîskarên Kurd bi berhemên xwe yê baş û hêja xwe dane qebûl kirin. Ew tene hezkirin. Ji ber ku di pirtûk û nivîsên wan de qurtî tune. Tesîra berhemên wan dîroki be jî, pirr in. Ew neteweyiya Kurdan xwîrt dikin. Herwiha, li kêleka berhemên, yanê encaman, karekterek mutevazî û ne kariyerîst, ew dane nasandin, û kirine navên bi qiymet. Ew rewşenbîr û welatparêzên hêja erk û wezîfeyên xwe tînin cih. Di van salên dawî de gelek rewşen-

bîrên wilo hêja çê bûne û de di salên pêşiya me de jî de çêbin.

Lê, li aliyê din, çendek hene ku xwe rewşenbîr, pispor, zimanzan dihesibînin û dixwazin xwe wilo, bi vî reng û awahî bidin hezkirin. Ew evîndarê (eşqê) xwe û navê xwe ne, hergav û li hemû deran behsa xwe dikin. Bê wêne (foto) ne mumkun e mirov rastê nivîseke wan were. Xwe pesn û meth kirin di bîrûbawerî û jiyana wan de di giraniyê de ye. Di balafiran (teyare) de bîra cemidî vexwarin û endamê nîzanim kîjan qulûb û yekîtîyê bûyin ne gelek girîng e û ne jî gelê Kurd enterese dike. Bi van qurtîyan xwe qedr û qîmetkirin û firotin taktîkeke erzan e. Ne çend meh di girtîgehê (hepîs) de raketin ne jî nîzam kîjan kovar îdare kirin, mirovan bi rûmet dike, wexta ku bi hezaran Kurd bi deh salan di van girtîgehên de li dij zulm û zor û îşkencê li berxwe didin û her mehê bi sedan xort ji bo jiyaneke azad tene kuştin.

Helbet zanistî (film) tişteki xweş e. Helbet di derheqê dîroka xwe û zîmanê xwede xwedî zanabûn gelek pêwîst e û divê di vî warî de hemû welatparêzên xwende û xwendekar gavên girs bavêjin. Lê, divê zanistî, qabîliyet, heysiyet û şexsiyet, di xebata siyasî de, siyasî bin û xizmeta bîr û baweriyên siyasî bikin. Heger mirov zanîne ji bo şexsê xwe û ji bo nasandina xwe bimeşîne û bikarbîne wê çaxê zanistî dikeve xizmeta şexs û ferdan. Lê, em hemû dizanin ku cihê slogana "ilm jî bo ilm" an jî "ilm jî bo ferd û kesbûnê" di zanistî de tune û nayê parastin. Yanê heger film û zanîna, ji bo pêşvebirina ferd û şexsan bibin wasite, xwendevan û xelk guh nadin wê zanîne û qedr û qîmet jî nadin xwediyê wê zanîne. Ji bo vî jî tesîra vî zanîna û vî pisporiyê li ser mirovan sifir e. Heta tesîreke negatîf jî li mirovan dike. Ji ber ku mirov naxwaze bîr û baweriyên qure biparêze. Ji xwe mirovên qure ji zanîne bêtir, xwe fêrê mirovan dikin. Ew, xwendevanan bi qurtîya xwe perwerde dikin. Civîn, konferans, nivîs û pirtûkên (kitêb) wan, bi wan re hevpeyvîn perwerdekirina qurtî, pozbilindî û xwe nasandinê ye.

Mirov nikare vî qurtî û pozbilindiyê qedexe bike û pêşî li pesn û methên xelkê bigre. Lê, heqê herkesî jî heye ku rewşenbîrê wiha di vî warî de hişyar û agahdar bike. Ji ber ku rewşenbîrî qurtî nîne. Siyaset jî ji rewşenbîran cid-dîbûnê dixwaze.

Şehîd bîr û baweriyên gel in

Ol û bawerî du tiştên nêzî hev in. Tesîrên wan li ser hev geleki hene. Berê ol tunebûna, gel heta îro ne digihan vî rewşê. Di rewşa dîroki de olê cihêki girîng girtiye. Heta îro jî pirr kesan dev ji ola xwe bernedane. Bi ser olan re çiqas dem derbas bûbin jî, ji me re bîr û bawerî hiştine. Bi vî sedemê û gelek tiştan insan lazimiyên xwe bi cih tînin. Wek şûstîna û sewitandina miriyana û hwd..

Îro berî ku ez nameyekê ji malbateke şehîd re binivîsim, çûm nav cihêki bi dar û ber. Li wê derê şînahiyek xweş hebû. Dûre min tîrb dîtî. Derdorên mezelan, bi darên çiçekan û her tiştên ku tene hezkirin lê gerandibûn û xemilandibûn. Ez nêzîki wan tîrban bûm. Sînorên tîrban bi gûlên xweş û bi bêhn hatibûn veqetandin. Ew çiçekên ku danibûn ser tîrban hin ji wan hê şîna bûn. Li aliyê din malbatên miriyana ser tîrbên xwe paqij dikirin. Ev mêzandina min li Almaniya, li bajarê Bochumê çêbû.

Dûre min şehîdên welatê xwe yê Kurdistanê anîn bîra xwe. Min xeyal kir, ku ez niha li welatê xwe bûma, min de ji wan re cihêki pêwîst amade bikira. Lê belê îro ez ji wan dûr im. Nêzîk ne dîr, li welat gava mirovek dîmir, yan ku dihat kuştin, şîna çêdibû, qehr dikirin û bê çare dibûn. Dawî dihatin

ji bîr dikirin. Bûyer çêdibûn lê belê, hevgirtin zêde tunebû. Gava em niha yanî li vî demê dinêrin rewşa ku hatiye guhertin pir girîng e. Kîne yên rewş guhertin? Herkes zanin, ji şehîdan pêve ne tu kesî din in. Şehîd bûn tîvê erde jiyana me. Şehîdên Kurdistan jiyana guherandin.. Îro gelek şehîdên qehreman yên bênav hene. Lê ew dîsa bîr û bawerîya gel in. Ji gelê me re rîyeke nuh hatiye avakirin. Ev rê rîya serxwebûn û azadiyê ye. Azadî û serxwebûn jiyana paqij e. Ev jiyana şehîdên me derxistine. Gelê me şehîdan bê mirin dikin. Dev ji wan bernadin. Tev li pey wan in. Ji bo wan raperîn û serhildanan çêdikin. Gelê me di vî jiyana nuh de, li temamê

malbatên şehîdan xwedî derdikevin. Navê wan li xwe û li zarokên xwe dikin. Yên ku jiyana xwe paqij kirine şehîdên me tenê ne. Bi xwedî derketina wan incex em karibin jiyana xwe paqij bikin.

Wezîfeyên girîng dikevin ser milên me. Girîng e em xwedîderketina xwe bidomînin û ji her demê zêdetir tîbikoşin

Bîr û baweriyên me, ji her demê bêhtir xwîrt bûne û xwîrt dibin. Hevgirtina bi şehîdan re, bi malbatên şehîd û girtîyan re me xwîrt dike û ber bi welatekî serfiraz û serbixwe ve dibe.

Ehmed Xelîlî

XAÇEPIRS

Amadekar: Nijad Yaruk

ÇEPERAST:

1-Serokê tevgera 1925 an, di wêne de tê dîtîn/ Bi zîmanê biyanî hewa/ Baş bûn 3-Dî dîroka Kurdistanê de navê şexsiyetekî, bi navê Ezdînsêr jî tê naskirin/ Di rewîtiyê de bi kêrî barkirina cil û eşyayan tê. 4-Bi erebî çav, did/ Navê celebek nebat/Kokbir kirin, xir kirin 5-Ew stêrkên ku wek ewran tene dîtîna/ Sembola îrîdîm/ Risim/ Sembola Osîmîm 6-Li Rojhilata navîn navê neteweyekî/ Deng, dengê bilind 7-Bingeh, hîm/ Li Ewropa navê neteweyekî 8-Li Ewropa navê komeleyekê ku li hember Îngiltereyê ji bo xelasiya Îrlanda Bakûr şer dike/ Li Emerîka navê herêmekê nezikî/ anadayê 9-Mêrên ku wek jinan li xwe dikin/ Sembola Nîkel 10-Sembola Berkelîm/ Li eskeriyê navê rutbeyekê, general/ Navê lîstîkek wek setrancê 11-Bi kêrî lîxistîna enstrûmanan tê/ Bi zarava soranî qanûn 12-Cihê daxwiyanweriya sewal û insanan/ Navê rojgeranekê

SEREJER:

BERSIVEN XAÇEPIRSA HEFTEYA ÇUYI

ÇEPERAST:1-Ereb Şemo/ Pispor 2-Newroz/ Rd/ Na/ Rûm 3-Televîzyon/ Fedaî 4- Elem/ Trajedî/ Ema 5-Kefî/ Newêrek 6-Esans/ Îthal 7-Ker/ Lîra 8-İma/ Lo 9-Üd/ Da/ Lîr 10-Asteng/ Ma 11-Laper/ Kolan 12-Ron/ Qûran

SEREJER:1-Entelektuel 2-Reel/ Se/ ar 3-Ewlekarî/ Apo 4-Bremen/ Resen 5-Şov/ Fsln/ Tr 6-Ezîfî/ İade 7-Zr/ İr/ Ankû 8-Oryantal/ Safîr 13-P. 14-Ordek 15-Rûam 16-Mîad

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1																
2																
3																
4																
5																
6																
7																
8																
9																
10																
11																
12																

1-Yên ku bişev nabînin/ Di dengê mêrande yên en qalind 2-Baneşanek bankirinê/ Bi zîmanê biyanî erê/ Welatek li Rojhilata navîn 3-Şagirt, telebe/ Sembola Proseodîm 4-Dezgeh, avahî/ İnat/ Celebek qumaşê bi buha 5-Muhendîs/ Fûrandîn 6-Bi erebî bajar/ Nîşandeka hêdanê, nîda 7-Zivîstana li derve cihê çêrandina sewalan/ Kinnivîsandinna lîre 8-Kar, şîxul/ Fîkr/

Sembola İterbîm 9-Yê bejnawî bilind/ Hebûn, serwet 10-Celebek şerînayî yê/ Bergeh, ûfkê 11-Li Tirkiyê navê komeleyek çep, ku li dijî rejîmê şer dike, kin nivîsawî/ Nêzîk, nedûr/ Navek mêran 12-Li Efrîqe navê welatekî 13-Sûka elafan 14-Jinên ku bi yek zîlamî re zewicîbin, her yekî li gorê din navê wê 15-Celebek siporê 16-Êsîr, girtî

NEQUŞK

Amadekar
Aram Çem

Bila kuştîyê şêran bim ne girtiyê roviyan bim

Gotina peşiyên Kurdan

Çi bi wan nakeve

Dostekî min hebû navê wî Reşîd Beg bû. Ji albayîtiyê teqawîd bûbu. Ji eşîra Cisrana bû û lawê apê şehîdê me-yî binav û deng Mîralay Halîd Beg bû. Gerçî bi emir neqeba nêzîkî 40 salî hebû lê Reşîd Beg bi çavê hevalekî xwe li min dinerî. Çavên wî qels bûbûn, carê min kîtêb dibir jê re dixwendin. Rojekê car din di bîra min de ye min xatireyên Bismark jê re dixwendin. Eşqa wî di Almanan de bû. Sê qîzên wî û lawekî wî hebûn. Îca yabo ma lawa lawbû. Di lîse de dixwend tişt di mala xwe de nehiştibû, heta demaça bavê xwe bazînen diya xwe û xalîçên hundir didizîn, dibirin difrotin. Derewên dikirin ecêb bûn. Rojekê cardî min ji Reşîd Beg re dixwend, navê lawê wî Mehmûd bû. Ez û Reşîd Beg li odakê bûn û Mehmûd, diya wî û xwhên wî û zarokên min û diya wan li salonê rûniştibûn. Mehmûd ji wan re diştexilî. Carekê Reşîd Beg ji min re got bise lawo, Mûsa bise, go: Dengê Mehmûd tê te. Min go, e. Mehmud digo îmana min ji

derewan re dire. Ma qê însanê bi namûs be diziyê dike. Reşîd beg li min nêrî û keniya. Go, binêr lawo Mûsa, Mehmûdê me ne bi tenê diz û derewîn e, ehmeqe jî. Min go, çima apo? Go lawo

Ji kovara Tew lo

gere bigota, carna ku li mirov teng bibe mirov tiştêkî didize yan jî ji bo mudefa xwe derewekê dike. Hema rebeno gerek tu senetê xwe hebekî mudefa bike. De ne mêrik bê aqil e. Tim ev serpehatiya min hikûmeta Tirkîyê tîne bîra min. Bê çawa ciwamêrî û namûs bi Mehmûd nediket bi hikûmeta me jî nakeve, de binêrin dê dibên çî: Îsal 60 sal in û niha jî li Tirkîyê heqê însanan tune. Lê cemi-yetêkê çêkiribûn ji bo heqê heywanan. Tê Şîrnexê Keçîkên neh salî dikujin, lawîkên 13 salî dikujin îxtiyar û pîrên 70 salî dikujin, ew vê wek qehremantî xwe dihesibînin. Lê masiyek ji Rusya reviya hat dora Sînopê Gerze, hikûmet û xelk rabûne sir lingan hewarê, dibên emê vê masiyê çawa xelas bikin. Yanî li pêş dinyayê dikin ku va ye Tirk evqasî medenî ne û bi merhetmet in. Ev derew û sextekariyên wan wilo pîr in. De îca elhemdulillah dinya bi wan hisiyaye, bûne wek Mehmûd û Reşîd beg.

M. Anter

TÎR

Musa Anter

Êdî kes nikare goştê me bi hev bide xwarin

Bi sedsalan, fêleke dijminên Kurdan hebû, em berdidan hev. Hewqasî em perçekiribûn ku, her eşîreke Kûrdan jî kiribûn dido, sisê. Mesela di Kurdistanê de piştî eşîra Barzaniyan, eşîra Omeriya tê. 90 gund in, ji Luksemburgê mestir in. Lê hikûmeta Osmanîyan û dîre TC ev eşîr perçe perçe kiribû û kiribû dijminên hev. Mehmûtkî û Etmankî tevî axayên xwe giş lawê apên hev bûn, lê tev dijminê hev bûn. Wek Mala Osman, Mala Silêman, Mala Smaîl û Mala Tahir.

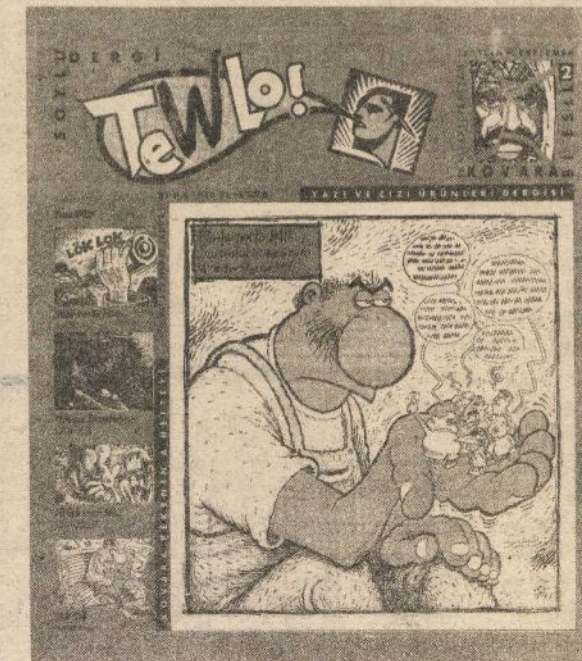
Ez dinêrim ev nesaxiya hikûmeta me yê niha, ji vir tê. Kurd şîyar bûne, nema didin dî malan, nema didin dî eşîran jî. Bûne yek, bûne mîlet. Dijminatîya nava wan bûye biratî.

Berê ku min li rewşa mîletê Kurd dinêrî tim ev çîroka dîrokî di-hate bîra min. Çîrok wiha ye: Dibê li welatekê mişkên cerboh mi-selet bûbûn. Zad û dexil bi wan ve nehiştibûn. Hakim aciz mabû. Sofiyek tê ji hakim re dibêje ez karim van mişkan biqelînim. Hakim dibê, de her kuro, tê çawa biqelîni. Sofî dibê yabo min tu pe-re ji te navê, tiştê heye qefesek hesinî mezin ji min re çêke û bila gundî, mişkan bi saxî bigrin weynin bifroşin te. Emê wan bi saxî tîxin qefesê. Qefesek hûrçavik çêdibe, sofî hezar mişkî dixê hundirê wê û derî li wan digre. Rojekê dudwan, sisyan mişk birçî di-bin, dest bi xwarina hev dikin. Pêşî yê biçûk, yê pîr û nexweş tîx xwarin. Hin bi hîrî mişk kêmbînin. Carna sofî piçek xwarin davêje nav wan, mişk li hewa hiltînin. Lê wextek tê ku mişk nema xwarina ji derve tê dixwin, lê ku sofî mişkekî ji derve dikuje û davêje nav wan bi carekê xwe davêjinê û dixwin. Sofî dinêre ku mişk elimî xwarina goştên hev, devê qefesê vedike, ji hezar mişkî 40-50 mane, lê ketine tebiyetê pisikan, bi carekê dikevin nav bajêr. Mişkên mayîn ji wan narevin, dibên qey mişk in, lê ew bi tebiyet bûne pisik û bi vî hawî dikevin nav mişkên bajêr bi carekê diqelînin.

Çiqas ez xeyala xwe didim dîroka Kurdan, ji dema xelîfên Emewîyan, Ebasiyan, Selçûkî û Osmanîyan tim ev dek li Kurdan kirine. Em elimandibûn xwarina hev. Weke min li jor jî got acizbûna Tirk, Ereb û Eceman ev e, ku em nema hevdu dixwin.

Tûtî (papaxan) ji zimanê tirkî fêhm nake

Ez çûme Dîyarbekîrê dikana hevalê xwe, min mêzeker li pişt min qîje qîja tûtîyan tê, min ji xwediyê wan pirsîr, tûtîyên te çima qîje qîjê dikin. Perwendekarê tûtîyan bersîva min da "keko tûtî ji cilê ser te qîjê qîjê dikin, lewra cilê ser te ê leşkerê Tirka ye" Polis û leşker, ji ber kû li vira qaset û pirtûkan qedexe dikin û êrîşî zarokên Kurdan dikin, nava tûtîyê min ji qetandine. Lewra polis tî bi tûtîyên min re mijûl dibin, tûtî dike qîje qîj, bersîva polîsan nade û berê xwe ji wan diguherîne, ji ber ku tûtîyên min bi zimanê Tirkî nizanin, loma ez bi zimanê Kurdî perwendîya wan dikim.

HEJMARANA NUH DERKEFT

Gelo kar û xwendin herdû bi hev re dibin, mirovek hem kare kar bike û hem jî di wextê kar de kare bixwîne? belê. Keçên Kurdan di ber karê xwe re xwendina xwe jî naşemirînin. Lewra şert çiqasî dijwar dibin, barê aborî û zordariyê çiqasî giran dibe bila bibe bê xwendin nabe. Cahil û nexwende mayîn ji xezaniyê jî malkambaxtir e.

Li ser otomomî hevpeyvînek bi Selîm Silîoa Polis re 'Otonomîzm garantiya jiyana rejîmên faşîst e'

Ji sala 1962 û virde li Başûrê Kurdistanê otomomîst hene. Ew mêjî, li derve hate avakirin û îro jî riya şoreşê digre!

Qala hilbijartinê, li Başûrê dîkin. Ew ji bo berde-wambûna axatiya wan û parastina sudên emperyalîstan e, Heya ku çend Helebçeyên din çênebe, wiha xwiyani dîke ku dê ev reformîst û paşverû ji kar ne kevin.

Selîm 42 salî ye. Ew bi eslê xwe Asur e. Li Enkawa ji dayika xwe bûye. Weke kesek şoreşger, xortaniya xwe tev di şer de derbas kir, li hember rejîma Îraq û oportonîzma hêzên çep yê Ereb û reformîstên mintiqê. Niha kovara "Ahrar al Îraq (Îraqa azad)" derdixînin û Ahrar al Îraq her ku wir ve diçe xwendevanên xwe zêde dîke.

-Otonomî çî ye an jî çî tîne bîra mirov?

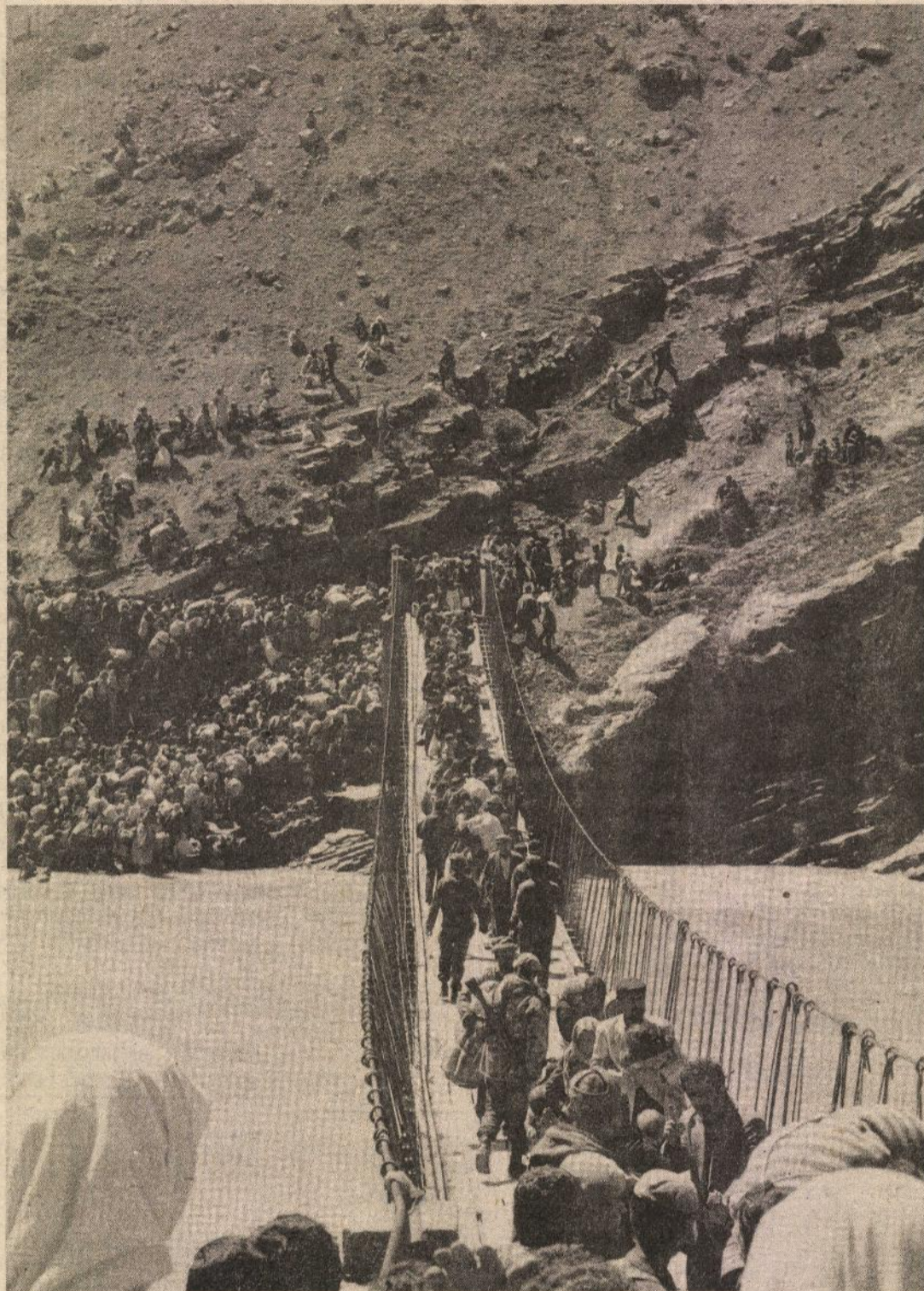
-Eger em bixwazin tiştekî li ser otonomiyê bêjin, pêwîst e em li ser van bisekinin ka, bemameyên (program) wan çî nin û kê ev program ji wan re amade kir. Ev kesên ku niha serê govendê (otomomîst) dikşînin kî bûn, çawa bûn û îdolojîya wan çî ye. Ji aliyê din jî pêwîst e li ser tecruba otomomîzmê bête sekinandin, ku xwîna milyonan kes ji Kurd û derveyî Kurd dane rijandin û qare qarê şehîdan e...

Programa otomomîzmê ji serî ve ji teref Îngîlîztan hate çêkirin û îro bûye dâvikê welatên emperyalîst. Heroj li ser masayên faşîstan e. Bi pratîkên xwe, rê li hêzên mintiqê yê şoreşger digrin. Li ser çî esasî diçin bi van welatan re rûdinin an jî bi dehan sal in bi zora xwe li ser xelkê, axatiyê dîkin...

Ji xwe re kirine program, gava şoreş bi ser dikeve û zora dagirkêran diçe, ew dibêjin ji xeynî otonomiyê me tiştek din navê. Yanî agirê şoreşê divemirînin û dicemidînin. Piştî ku xelk cemidî, vê carê dagirkêr bi hêz dibin û xelkê diperçiqînin. Îca dîkin hawar, dibên "demokrasi" an jî "heqên me dixwin". Yanî otomomîst xelkê bi destên xwe dikujin û diçin li ser yê kuştî digrî. Kesî polîtîkayek wilo ku bi xwe re ketiye îxanetê, ne dîtîye. Polîtîqa wan bi teyavî îxanet e.

-Niha tiştek aktuel heye. Dibêjin bi hilbijartina başûrê Kurdistan ku di bin kontrola cepha Kurdistanî Îraq de çê dibê, dê demokrasi were mintiqê. Hûn çî dibêjin, ew dikarin li wir dezgehek wilo ava bikin?

-Bi rastî ew kesên wiha dibêjin haya wan ji dîrokê û tecruba otomomiyê tune ye.

Ên li pey otomomiyê digerin dê nikaribin gele xwe ji koçberî, rebenî û xezaniyê rizgar bikin

Bê pay in. Ew kesên di nava cephê bi xwe de, bi dehan car hevudin derewîn, sextekar û dizek derxistine. Di nav xwe de jiyane perçe perçe dijîn. Hinek ji wan her roj li ser masa Şah bûn û hinek li ser ya Saddam û hinek jî ya Tirkiyê. Di riya Emerîka de wan şikal qetandin. Her roj li Îngîlîstan û li welatên din in û ji axayên xwe aqil digrin. Gelo, ew dê demokrasiyê, ji tecrubên birakujî, dizîfî anjî dê ji faşîzma Tirkiyê bînin, em meraq dîkin! Bînahiya ku bi destên wan ava bibê, bê esas e (binax e) û mahkumê ketinê ye. Em weke Marksîstê Îraqî van kesan mahkum dîkin. Pêwîst e tev bêne dadgehkirin. Ez bawer im xelkê mintiqê, wê wana di dadgeha gelfî de muhakeme bike.

-Li bakûrê Kurdistanê PKK diyar kir ku hilbijartinê dê çêbibê û parlamentoya neteweyî dê bête danîn. Ji aliyê din ve li başûrê Kurdistanê jî hilbijartinê tê xwiyankirin. Li cem we, di navbeyna herdu hilbijartinan de çî ferq heye?

-Cepha Kurdistanê niha perda dawîn ya şano (tiyatroyê) dileyize. Hilbijartinê, tîne holê. Bi taybetî serik-leystikvan Mesut Barzanî ye. Ji beyanê wî ku li derveyî welat dane û di van mehan de li gel hin welatan rûniştîye, xwiyani dîke ku, dixwaze rê li hareketên şoreşger bigre. Wiha xwiyani dîke ku ew, ji bo berde-wambûna axatiya xwe, dikare hemû kesî bifroşe û derxîne bazarê. Hilbijartina Başûrê şiklî ye. Hilbijartina li Bakûrê gavek mezin e ji bo rizgarbûna mintiqê, ji awira perçiqandina rejîmên faşîst û hêzên paşverû û axayên wan ku alîkariyan didine wan.

-Hûn dikarin dîtina xwe li ser Tirkiyê bibêjin. Hinek kes dibêjin demokrasi li wir bi pêş dikeve. Dîtina we çî ye?

-Tiştên ku ez dizanim û haya min ji wateya demokrasiyê heye, ez dikarim bêjim ku, rejîma Tirkiyê ya niha ji ya hemû demî hovtir e.

Dijminê gelê xwe û gelên mintiqê ye.

Qetîfankirina xelkê bi hemû cûreyên çekan li Tirkiyê berde-wam e, heqên mirovatî tune ye, heps dagirtî ne, rûşvet heye, talankirina kulturî heye, qanûn polîsên taybetî bi xwe ye, hêzên ji derve an jî yê reş, Tirkiyê îdare dîkin.

Hevpeyvîn: Gulay Çiyan

Destana Memê Alan û Nureddîn Zaza:

Dîroka nivîsandina destana Memê Alan

Zina Zedan

Koyo Berz

Ji çiyayên Dêrsimê bigrin heya Loristanê Memê Alan, ji Mehabadê bigrin heya Diyarbekirê, ji Suleymaniyê bigrin heya Qamişlo yê, ji Sêwregê bigrin heya Kerkûkê û li her derên Kurdistanê destana Memê Alan tê gotin û bi nav û deng e. Zarok û xort, kal û pîr, jin û mêr hemû gelê Kurd, di rojên xwe yên vala de, cejn û roşanan (êyd) de, dawet û şahiyên de û şevên zivistanê de, li dora dengbêjan kom dibin û bi satekan lal û kerr, bi heyecan û heyran guhdarên vê stran û çîrokê dibin.

Bi şev û rojan dengbêj distirin, lê mixabin nikarin dawiya destanê (stranê) bînin. Dengbêj çiqas distire ewqas jî guhdar lê guhdar dibin. West dibe du-sê dengbêj ji devên hev digrin û distirin.

Çîroka Memê Alan bi saya dengbêjan gihaye vê rojê, vê merxelê û bi saya wan jî bîr nebûye û tîk neçûye.

Em çiqas sipas bikin hindik e ji bo dengbêjên me yên giranbûha û hêja. Destana Memê Alan çiqas di nav Kurdistan de belav bûye, wisa jî di

nav Ewrûpî û biyaniyan de qîmet girtiye.

Ewrûpiyan berf me qîmeta destana Memê Alan naskirine û lez dane xwe ku vê destana evîneke pak û bilind, bi laş û bi gewdebûna rûçikên gelê Kurd, berztir bixîne pêş xwendevanên xwe.

Rojhelatnasên Ewrûpî ku bi "Memê Alan" mijûl bûne çendek in: Berf gişan A. Sosen (A. Socin) di sala 1890 an de, li Petresbûrgê (niha Lenîngrad), bi Almanî û bi zaravayê Botanî ev destana Memê Alan nivîsiye û li Ewrûpayê belav kiriye. Piştî wî A. Von le Coq li Almanya yê di sala 1903 an de Memê Alanekî din çap kiriye.

Di nav salên 1906-1909 an de Almanekî din bi navê Oscar Mann li Berlînê, bi zarê Mukrî û bi Almanî tevî çend çîrokên Kurdî yên din, wek "Xan Dimdim" Memê Alan daye çapê û ew xistiye ber çavên gelê xwe.

Kurdnasekî din, bi navê Hugo Makas di sala 1926 an de li Lenîngradê dîsa Memê Alan pêşberî xwendevanên Ewrûpî kiriye.

Di sala 1936 an de, li Êrîvanê çend Ermeniyên Kur-

dîzan jî 3 guhartokên Memê Alan bi Kurdî çap kirine.

Piştî, dawiya gişan, di sala 1942 an de Kurdnasekî Firansîz Roger Lescot piştî xebata 4 salan, bi alfkariya rehetî Mîr Celadet Bedîrxan, Memê Alan digel wergera wê bi Firansîzî, li Beyrûtê çap kiriye.

Ev kitêb di nav Kurdistan de belav nebûye û bi tenê li cem çend kesan peyda dibe.

Ji bo bi destxistina vê çîrokê Leskot guhdarê bêtirî 20 dengbêjan kiriye.

Yekî jî wan bi temamî, ew jî ber ne dîzanî.

Ji ber ku, her wekî Leskot bi xwe dibêje, bi windabûna emîr, axa, beg, şêx û mezinên Kurdistan, dengbêjên hêja jî holê radibin û cihê wan vala dimîne.

Eger jî îro şûnde em guh nedin folklorê xwe, wê winda bibe û here.

Divê em folklorê xwe ya gelek dewlemend nas bikin, stran, çîrok, destan, fiqre û efsaneyên xwe yên gelêrî bicivînin, binivîsînin û bidin çapê. Ji bo ku winda nebin û tîk neçin. Em hêvîdar in ku destanên me yên wekî Memê Alan di xwendegê û zanîngê me de bîr xwendin û tefsîr kirin.

Destana Memê Alan cara pêşîn di sala 1957 an de bi dizî li Şamê hatiye çap kirin û dîsa bi dizî di nav hin Kurdistan de belav bûye.

Ev destana Memê Alan, ji alî Rehetî Dr. Nûreddîn Zaza ve, bi şiklê îro û bi Kurdîyek paqij hatiye nivîsandin. Lê mixabin dijminê neyar û bêbext nehiştî ev destan di destê gelê Kurd keve.

Ew ên ku destan di mala wan de dîtine, birine avêtine zindanê, îşkence kirine û kitêb şewitandine.

Di sala 1973 an de ev destan ji alî weşanên Bahoz, nuh ve hatiye çap kirin û di nav Kurdistan de belav bûye.

Em gelek sipas dikin, ji weşanên Bahoz re, ku ev destana bi qedir û qîmet nivîsandiye û gihandiye destên xwendevanên xwe û gelê Kurd.

Em gelek sipas dikin, ji weşanên Bahoz re, ku wan jî ev destan ji nuh ve çap kirine û di nav gelê xwe de belav kirine.

Bi rastî jî destana Memê Alan, ji mirov re bedelê malê dinê ye.

Wexta ku mirov guhdarî li stranê dike, mirov jî xwe derbas dibe, kela dilê mirov dikele, kezaba mirov hem dişewite hem jî hênîk dibe.

Folklorê Botan -7

7- Stiranên Henekan

Ev babet ji bo ken û gewz (keyf) û xweşiyê ye. Bi xwe peste ye û awaza wê ji oktavê (8 deng) kêmtir e. Stiranîna wê jî taybetî ye û carna dengbêj dipeyive û dengê xwe diguhere. Wisan bi dengêkî zelal û bi ken û henekan jî aliyê kur û mêran ve tete stiranîna û naveroka wê jî:

1- Xwesû û kesên pir hişk û nezan

2- Firinde û dirinde

3- Dîndarên sitemkar û xapînok

4- Kar û tiştên seyr (ecêb)

5- Rexne

6- Kesên ku ha ji xwe nînin û pûte (ihîmam) bi xwe nadin.

7- Li ser xwestina henekbêjî û...

Ev naverok di gel stiranîna bûne pênasa stiranên Henekan û bê şerm di gel peyvên seyr tete pêşkêşkirin.

Ev babet (mewzû) heya îro jî li gundan maye û ji bo çêjê (tamê) carna li bajarên jî tete bihîstin. Lê cihê dax û mixabinê ye ku li Radyo, Televizyon û kasêtan kêmtir hatiye parastin. Û hemû li ser dengbêjî dimîne, yê ku her giz (qet) naxwazê bistire û yan jî wî ve xwekêmkirin e, yan belku ji

şerm e...

Nimûne:

1- Fatimê

Fatimê, reşmêşê kinit, kinit, kinarê

Fatimê, reşmêşê mêrê te kêr çî na yê

Fatimê, reşmêşê ew hate kerbelayê

Fatimê, reşmêşê şîva kerî pê na yê

Hew...

2- Miho dawo

Tîrna nîne, tîrna nîne Tîrna nîne Miho dawo

Gotna wê li welêt na mîne Tîrna nîne Miho dawo

Şûra Mihoy gije gije Tîrna nîne Miho dawo

Ev seba e makerkuj e Tîrna nîne Miho dawo

û...

Beşîr Botanî

3- Xwesû

Êlê lo, maşalla yar xwesuwê, xwesuwê

Êlê lo, maşalla xwezî xwesû nebana

Êlê lo, maşalla bûk bi dilê xwe bana

Êlê lo, maşalla xwesû bibne koxêyo

Êlê lo, maşalla lêkin cilken kerêyo û...

Zilamek û zimanek

CELADET ALÎ BEDÎRXAN

'Kurdino, eve zilamek û zimanek û tiştê ku bi vêna (irada) zilamekî tete pê. Di kar û biserhatiya vî zilamî de pend û derseke mezin heye. Herçî milletên bindest û bêziman an bê zimanê nivîskî ne divêt jê ibretê bigirin. Herçî em Kurd, me ziman, me zimanekî delal heye û em pê daxêvin û piraniya me ji vî zimanî pê ve bi tu zimanî nizanin. Bi tenê divêt em hînî xwendin û nivîsandina zimanê xwe bibin.'

Maqala jêrîn ya ku Celadet Ali Bedîrxan, bi nasnavê Herkol Ezîzan di Hawar'ê de belav kiribû, em ji bo xwendevanên xwe carek din belav dikin.

Belê heke ew zilamê xwîrt û bi vên peyda bû zilamek dikare zimanekî jihevdeketî saz bike û carina zimanekî mîrî vejîne. Herwekî emê niha bibêjin ew zilam peyda bûye û zimanekî mîrî vejandîye û ew xistiye nav zimanên zîndî, nav wan zimanên ku mirov pê daxêvin û mexsedên xwe pê eşkere dikin.

Me got zimanên mîrî zimanên zîndî. Bêdiro, ji awîra jiyانبariyê ve ziman jî wek mirovan û wek her heybera rihber dizên, dijîn û dimirin.

Ji zimanên mîrî hin hene warkor û kordûnde diçin, di pey xwe re tu tiştî nahêlin; ne kêl ne kitêb. Hinên din di pey xwe re, eserine mezin, kitêbine hêja dihêlin û ew kitêb hetanî iro jî tene xwendin. Lê, ew ziman bi xwe mîrî ne, ji ber ku êdî ew ne zimanên devkî ne û tu kes bi wan napeyve.

Li Ewropayê, latîfî, li rohelatê nizing, îbranî zimanine mîrî bûn. Latîfî îro zimanekî mîrî ye. Lê herçî îbranî êdî ne zimanekî mîrî, lê belê zimanekî zîndî ye.

Belê ew mirovê bivên di nav cihûyan de derket û zimanê îbranî vejand. Îbranî zimanekî samî, zimanekî kevnare, hevalî ê erebî ye. Tewrat yek ji çar kitêbên mezin pê hatiye gotin û nivîsandin. Bi tenî zanayan pê dizanîn û di kîniştan de tewrat bi vî zimanî dihate xwendin.

Herçî cihû bi zimanine din, bi zimanên welatên ku tê de rûdiniştin xeber didan. Yanî cihûyan zimanekî mîrî, zima-

nekî xweser nîn bû û ji lewre wan bi zimanên xelkê xeber didan.

Di sala 1877 an di şerê Êrûs û tirkî de zora tirkî çû bû û herçî milletên Belqanê hene jî bindestiya tirkî xelas bû bûn. Xelaskirina dewletên Belqanê nemaze bi destê Çarê Êrûs çû bû serî û milletê Êrûs bi xwe bi vî îşî bendawar dibû û rojnameyên rûsî gelek qala dewletên Belqanê ên nuh dikir.

Di welatê Êrûs de xortekî cihû bi navê Elyêzer bin Yahûdî hebû. Kurê Yehûdî wek herkesî bi vî şerî bendewar dibû û didît ku milletên bindest wek ên Sîrbîstan û Bîlxarîstanê û ên mayîn ji nîrê zorkerên xwe xelas dibûn û digîhaştin îstîqalên xwe. Yehûda bi van bûyaran li milyeta xwe hîşyar dibû û li ber halê milletê xwe diket. Yehûda didît ku halê milletê wî ji halê her milletê din xirabtir e. Cihû ne bi tenê bê welat û bê hikûmet in; lê zimanê wan jî, nîne û bi zimanên xelkê xeber didin.

Xortê cihû qerara xwe da û di dilê xwe de got: divêt cihû vegerin welatê pêşiyên xwe, welatê kuren Îsraîl, û dîsan divêt ku cihûyan jî weke xelkê zimanekî hebe û tîk de pê baxêvin. Ew ziman jî zimanê pêşiyên, zimanê îbranî ye.

Yehûdî hînî zimanê xwe bû û di sala 1878 an de qesta Parîsê, qesta wî bajarê mêvanhewîn kir.

Li Parîsê, Elyêzer bin Yehûda tîkîlî cihûyên Parîsê bû. Elyêzer ji alîkî zimanê xwe pêş ve dibir û jî aliyê din fikrên xwe ên mîlî belav dikirin. Lê welatîyên wî bi xwe lê radibûn û heye ku digotin ew mirov dîn e. Lê Yehûda guh

ne dida wan û ji eser xwe a mezin re bi vênêke xurî û mezin û bi serê xwe dixebitî. Yehûda kiri bû serê xwe ji milletê xwe ê bêziman milletekî biziman bîne pê.

Yehûda bixwe hînî zimanê xwe, hînî îbraniyê bû bû. Niho diviya bû îbraniyê di nav civata milletê xwe de belav bike. Ji bo çandina tovê xwe jê re zeviyek diviya bû. Di sala 1881 ê de Elyêzer keça mamosteyê xwe ji xwe re anî û berê xwe da Filistînê. bi vî awayî jînikê, hîmê xanimanekê, keti bû destê wî. Zaro wê bidana pey. Yehûda, bi rê ve, di vaporê de dersa jina xwe got û hetanî ku gîhaştîne erdê Filistînê jina wî hînî çend pîrsên îbranî bû bû.

Gava pê li erdê pêşiyên kirin Yehûda gote jina xwe, ji niha û pê de emê bi tenê bi îbranî xeber bidin. Îbraniya jînikê gelek hindik bû. Jînikê kir ne kir lê mîrê wê ji qerara xwe ne ve geriya. Ne hewceyî gotinê ye ku zaroyên Yehûda hetanî ku bûne xort ji îbraniyê pê ve bi tu zimanî ne dizanin û ji lewre di nav xelkê de lal dihatine hesêb. Lê bi vî taliyê milletê cihû wek milletine din bû xwediyê zimanekî, xwediyê zimanekî xweser.

Yehûda û xelkê mala wî di zivariyê de dijîn. Lê çî xem. Ji fikirine mezin re fedekarine mezin divêtin. Ji ber ku xelk bi derbekê bîra fikira mezin nabe. Yehûda nanê tîsî dixwar lê gava didîd ku xelkê mala wî bi îbranî xeber dida, bawer bikin, xwe bextiyartirê mirovên dinyayê dihesiband.

Dawiyê Yehûda rojnameke bi îbranî belav kir û ji xwe re xwendevan jî peyda kirin.

Ji milê din Yehûda ferhengê milletê xwe çêdikir û bêjeyên ku di zimanekî mîrî

PÊNÛS

Amed Tigrîs

Kerên me di axurên xelkê de dizirin

Bi salan in, ku pîrs û rewşa dengbêjan bala min dikişîne. Min çewt fam nekin, ez ji dengbêjen me re nabêjim. Ew ronîya herdu çavên min in. Bîbikên min in. Lê ez ji wan dengbêjen ku bi esil û fêslên xwe ve kurd in û bi tirkî dibêjin behs dikim. Yanî bi tirkî "Türk halk müziği sanatçıları" re dibêjim. Ew kurdên ku muzîk, awaz, meqam û gotinên me digirin û dikin tirkî. Di radyo, televizyon, şano (sahne), kaset û sêlikan (plaqan) de, bi tirkî distîrin. Stranên me yê dewlemend û xweş dikin tirkî. Ji bo pere dibin aletên asîmîlasyonê. Bi kultura Kurdî re, xwe û dengê xwe difroşin.

Dinya hemû pê dizane ku çaşên Kurdan bi nav û deng in. Çaş ji gundan in û li gundan in. Gundan diparêzin (!) Dema çaş û leşker hebin divê bavên wan jî hebin? Ma qey ew ne bê bav in. Bavê çaşan ker e. Lê, dewletê bi politîka xwe ya parvekar destê bav û lawan ji hevdu kiriye. Çaşan li gundan bi cih kiriye û bavên wan ên ker jî, li bajaran. Ji ber vî yekê, mirov ker û çaşan bi hevdu re nabîne. Ev jî qedera bav û lawan e. Ma em çî bikin?

Wek çaş, ev ker jî kerên me ne. Ew di mîngên me de diçêrin. Ava kanî û newalên me vedixwin, lê di axurên xelkê de dizirin.

Wek tê zanîn kalê keran Celal Sesigüzelê Diyarbekirî bû. Wî li ber axur û deriyên dagirkeran cara pêşî dest bi zirê kiribû. Lê îro ker û çaş pîr bûne. Wekî İbrahim Tatlıses, İzzet Altınmeşe, Atakan Çelik, Küçük Emrah, Burhan Çaçan û hwd... Çiqaş ka û cehên wan zêde dikin hewqas ew hêç û har dibin û dizirin. Dizirin û dizirin.... Zîtkan didin.

Çend roj berê min di televizyona Tirkî de temaşa İzzet Altınmeşe kir. Wî strana "Leyla" ku Aramê Tigran dibêje kiriye bi tirkî. Di stranê de "Leyla" Leyla Qasim e. Dema min guhdariya İzzet Altınmeşe kir, min xwe negirî û televizyon girt. Bi rastî hewqas jî îxanetî û xweiroşî nabe.

"Dema canê ker dixwîre ew kotekê dixwaze û wê demê dizîre." Tê gotin, ku buhuşt (ceneta) keran gevzik e. Bi despêka biharê re zira keran pîr tê û her ku diçe zêde dibe. Kerno, ka em binêrin, hûn dê heta çend biharên din jî bikaribin bizirin!

de nînin ew ji pêk ve tanîn. Zimanê îbranî jî di nav cihûyan de belav dibû. Di sala 1922 an de gava Elyêzer bîn Yehûda mir, zimanê îbranî yê ku berî 30-40 salî zimanekî mîrî bû, bû bû zimanê milletekî. Ev ziman îro di Filistînê û di rex erebî û İngîlîziyê de zimanekî resmî, zimanê dewlet û hikûmetê ye jî.

Kurdino, eve zilamek û zimanek û tiştê ku bi vêna (irada) zilamekî tete pê. Di kar û biserhatiya vî zilamî de pend û derseke mezin heye. Herçî milletên bindest û bêziman an bê zimanê nivîskî ne divêt jê ibretê bigirin. Herçî em Kurd, me ziman, me zimanekî delal heye û em pê daxêvin û piraniya me ji vî zimanî pê ve bi tu zimanî nizanin. Bi tenê divêt em hînî xwendin û nivîsandina zimanê xwe bibin. Îro hînbûna xwendin û nivîsandina zimanê mader (zîkmakî) ji bo her milletî êdî ne bi tenê wezîfeke şexsî lê wezîfeke mîlî ye jî. Heçî bi vî wezîfê ranebûne wezîfa xwe a mîlî pêk ve ne anîne û bi kêrî milletê xwe ne hatine. Ji bona ku mirov bikare xwe ji milete-

kî bihesibîne divêt bi kêrî wî bêt. Piştî ku em kurd jî wek milletên din bûne xwediyê el-fabeke xweser, xwendin û nivîsandina zimanê me gelek hêsanî bûye. Tecrûbê şanî daye ku li gora jîriya mirov kurd ji heftekê heta çar heftan de dikarin hînî xwendin û nivîsandina zimanê xwe bibin.

Belê piraniya kurdan bi tenê bi zimanê xwe ê mader dizanin û ji lewre li mal be li derve be bi tenê bi kurdî dipeyivin. Lê di nav kurdan de hindikahîke kiçik heye û xelkê vî hindikahiyê an di welatê xeribiyê de bûne an îro tê de dijîn. Tiştê ku ji vî hindikahiyê re divêt, heke bi zimanê xwe nizanin berî ewilî hînî wî bibin û piştê di nav mala xwe û bi zar û zêçên xwe re herwekî Elyêzer dikir bi tenê bi kurdî xeber bidin.

Belê ji van Kurdan re divêt, gava ji derve tene mal, herwekî cilên xwe ji xwe dikin û wan bi cilên malê diguherînin, zimanê xwe jî welê bi cilên malê diguherînin, zimanê kuçê di nav malê de naxêvin û zimanê malê, zimanê mader wek tiştê miqades hilfin.

Di salvegera bîranîna şairê bi rêz de em dibêjin:

Mamoste Hêmin di dilê gelê Kurd de dijî

Gabar Çiyan

Zimanê Kurd û Kurdistan, evîndarê ala rengîn, mirovê bi şeref û bi namûs û şexsiyeta bilind û bi rûmet û Kurdistanî, Mamoste Hêmin, di Nîsana sala 1986 an de ji nav me koç kir.

Mirov dikare li ser hunera wî gelek tiştan bêje û bîne zimên. Lê em vê yekê nakin; emê li ser jiyana wî hinekî bisekinin û çend ji helbestên wî pêşkêş we bikin. Dê hûnê bibînin ku bi rastî, di her rêzêkî wî de, bêhna Kurdayetiyê, Kurd û Kurdistan û rewşa welat xwiyani dîke.

Mamoste Hêmin di sala 1921 an de li rojhilata Kurdistan ji dayika xwe bûye. Navê bavê wî Seyid Hesenî û dayika wî jî Zeyneb bû.

Xwendin û nivîsandinê li dibistanê li cem Mamoste Seîd fêr dibe. Dûre li bajarê Seblax diçe kutupxaneyê Sadet û li wir 4 salan perwerde dibîne, fêrî zimanê farisî jî dibe. Piştî Seblax, derbasî bajarê Xaneqa dibe. Li wir jî li ber destê rewşenbîrên Kurd Mele Ehmedî fewzî û Mele Silêmanî nêzî 4 çar salên din jî dersên pîralî dibîne û li ser edeb û kultura Kurdî bi pêş dikeve. Di wan salan de klasîkên Kurdî pîralî dixwîne.

Piştî nav û dengê wî li

Kurdistan belav dibe û Mamoste Hêmin, tevî karê ramyarî dibe. Di sala 1943 an de, di avakirina rêkxistina **Komeley jiyanevî Kurdistan** rolekî mezin dileyize. Di wan deman de bi taybetî di kovara rêkxistinê ya navendî de (Niştîman) pîralî dixebite. Paşê ji bo ku PDK-ê ava bike dikeve kar û xebatê. Di sala 1945 an de li deverên vekirî li Mehabatê şîrên xwe dixwîne û xelkê coş dîke. Di dema avakirina Komara Mehabat de di karê ragihandinê û weşanê de, berpirsiyariyan digre ser xwe û bi welatperweriyeke mezin bi karê xwe ve radibê. Di wan deman de kovarên "Hawarî Kurd, Hawarî niştîman, Gir û galî, Mindalan" derdiket.

Piştî Komara Mehabat derbasî başûrê Kurdistan dibe û demekê li wir dimîne û paşê tê Mehabatê. Li wir mîna şairê neteweyî tî bi navdarîkirin. Di sala Nîsana 1986 an de çavên xwe li jiyane digrê û diçe ser heqîya xwe.

Gerçî tûşî renceroyî û Hesret û derd im emîn,
Qet le dest ew çerxe siple nabezim

Merd im emîn!
Min le zincîr û tenaf û
Dar û bend bakim niye
Letlet im, ken, bimkujin
Hêsta dekê Kurdîm

emîn

Koxletî bawî nemawe
Kijî kurdî xoşewîst
Rapere heste le xew
Axir çî wextî xewtine
Derke bişkêne, peçe
bidêrêne
rake medrese
çarî derdî Kurdewarî
Xwêndin her xwêndin e.

Le şaeyî de le wextî helpe-
rîna
Le xoşî da le katî pêkanîna
Le korî matem û giyan û
şîna
Em in ey niştîman tim her
li bîr e
Le kiwêstanê demî rewşî-
kare
Le mezrayê ke xom helkird
le kare
Le cêjiwanê ke deguşim
memkî yarê
Em in ey niştîman tim her
le bîr e

Bot nûsîbum, bot binusim
emin çim?
dundî qendîl, gorepanî hel-
gurd nîm
berew berzayi deçim, her-
çende wirdî
Xakî perpêy, tekoşerêkî
Kurd im.

Belê sexte yekcar sext e
Belam le jîn xoşewîstîr
Durî le jîn, nemiradî
Le lay min eto'y azadî

Folklorê dimilkî ra:

'Diyarbekiro Xopano' û 'Ez Çizviz Nêzano'

J. Epar

"Diyarbekir Xopano" û "Ez Çizviz Nêzano" namey di kitabdê Azad Dilê o. Azad Dilê Sêwregî ra wo û Almanya di roşeno (nişeno ro). Ma derheqê Azad Dilê di sebî çî nêzanê.

"Diyarbekiro Xopano" kitabê Azad Dilê verên o. No

perrê kitabê bi resiman ameyî xemelnayîş. Nê resiman yew resmê Neco (Necmettîn Buyukkaya) yo. Azad Dilê kitabdê xwi rê hîrê ripperî vatişê vernî (onsoz) nuştî. Nuştîx (yazar) yew cadê vatişê vernî di qandê xebata kulturî di wina nuseno: "Ewro ala rengîn kerdî paşî wî. Ma zî gerek (ganî) kulturîya tenya nêmanê, qandê serxwebûnda welatê xuya (xoya) bixefiyê ew xebat bikerê. Kultur û zuwan (ziwan) leteyêndê serxwebûn o. Serxwebûn nêbo se, ziwan zî, kultur zî tamê ci çinî yo."

"Diyarbekiro Xopano" 30 helbest (şîr) yan zî deyîran amewo meydan. Kitab heme bi şîwa Sêwregî nusîyawo. Ebi nuştîş nê kitabê, Azad Dilê yew kardo gelek baş kerdî. Bi nê kitabê yew qismê folklorê ma vinîbiyayîşê ra xelesawo. Heta bîni ra zî bi na xebati, hem wendoxê (okuyucular) û hem zî zîwanzanayey do şîwa Sêwregî hina weş bişinasnî.

Ma vernî di zî vatibi ki no kitab, kitabê nuştîxê verên o. Zey hergû kardê verênî, tayn

kemaney nê kitabê zî estî. Ma kemananê îmla ser o nêvîndenî labelê metodê xebata folklorî ser o ma do yew-di çî vajî. Hewawo (fina) ki kitabê ra fam beno, nuştîxê tayn deyîrê arê kerdî. Labelê yê bixoz zî çend helbestî nuştî. Na ray deyîrî û helbestî yewbînan (jewbîna) ra nêaqetnayî. Kes nêzano kam yê nuştî û kam zî

kitab 1986 di Almanya Rojawan di çapi ro gunawo. Kitab pêrû 60 riperr o. Hewt ri-

arê kerdî. Hewnaçimey deyîran nênanawito.

"Ez Çizviz Nêzana" kitabê

AZADÎ

Abdurahman Durre

Giliyê daran

Giliyê daran navê çirokeke ji donzde çirokên "Mamê Hîto" ne, ku Fehmî Bilalê Licê, katibê Şêx Seîd Efendiyê şehîd, ewan çirokan digotin.

Fehmî Bilal, zaniyarek (alim û filozofek) pîr mezînan û pîr bi rûmet bûye, yek ji aşiqên Şêx Seîd Efendî bûye. (rehmeta xweda li ser wan be, canê wanê ezîz pîroz be, bereketa wan li ser me be.) Zimanê firansîzî pîr rind zanibûye, çawan ku Melîk Firat (nebiyê Şêx Seîd Efendî) digot, Fehmî Bilal, piştî ku ji sirgûnê felihi welat, di navbera sala 1954-1957 an de, darsa 'Felsefe, Edebiyat û Tarîxê da me û pîr tişt hîne me kir.

Çiroka giliyê daran bi kurtî wiha ye:

Dibên ku dareke pîr mezînan û kevnare tevrekî (bivirekî) dibîne, jê re dibêje, hey tevrê bê wîcdan û zalim, tu çima daran dibirî, em dar pîr bi kêr û bêr in, em nahêlin ku lehî xweliyê bişo û biherikîne, erdê qirac bihêle. Em bi siya xwe û fêkiyên xwe û bi belg û şaxên xwe, ji mirovan re xizmet dikin, her der û waran xweş dikin, kesk û hêşîn dikin. Bi her awahî bi kêrî însan û heywanan tîn, hûn bivirên bê şeref û bê wîcdan çima me dibirin, çima bê însafî û xedariyê dikin. Bivir ji darê re wiha dibêje:

Ez qewetê ji te digrîm
serê te bi destê te dibîrîm
Ku te neda min destbivir
ha, ez û ha, ev kevir

Yanê ku destikê min ji te neba, ferqa min û kevir tunebû, min tu tişt nedikarî ku bi te bikim.

Melîk Efendî digot: Ku Fehmî Bilal, ev çirok wiha şîrove dikir (tebîr dikir), digot dar, gelê Kurd û Kurdistan e, bivir jî dijminê wan e, çawa ku bivir destikê xwe ji darê distîne û darê dibire, dijminê Kurd jî bi desteka çax û xayinên Kurdan, gelê Kurd dibirin û qir dikin.

Ev mesela Kurdan e derdê li ser derdan e
Hindek heramzadê wan nankor û ewladê wan

Ji beganan ra dibin destegîr û piştigîr
Ji bo wan xizmet dikin Kurdan dixin binê nîr

Şerm û fedî qet nakin wan çasikên bê fedî
Ji bo dijminan çak in, welat lê nabin xwedî

Bê xîretê bê îman bê şerefê bê namûs
Naşewite pozê wan bimrin ew elk û kabûs

Bimrin qeşmerê bi şîr bijîn şoreşgerên jîr
Bimrin segur û beraz bijîn şêrê serefraz

Bijî Kurdistanana min bimre neyar û dijmin

Azad Dilê diyin o. No kitab, Enstutiya Kurdan şaxê Almanya 1987 di çap kerdî. Kitab Azad Dilê nuştî û Derwêş Welî zî redakte kerdî. Azad Dilê û Derwêş Welî piya kitabê rê vatişê vernî nuştî. Ebi gore bê vatişê vernî, nuştîxan no kitab qandê gedan (qican, domanan) hadire kerdî. No kitab zî zey "Diyarbekiro Xopano" bi şîwa Sêwregî amewo nuştîş. Nuştîxan ebi gore bê hergû estanik (şaniki) yan zî mesela resimî zî day virayîş.

Bi vatişê bê nuştîxan, kitab hîrê letey o. Letewo verên di estanikê dewda Azadî kom kerdî. Letey diyin di estanik yan zî meseley ki Azadî eşnawitî nuştî. Hîrê estanikê Oskar Mann zî letey hîrin di estî. Oskar Mann nê estanikî 80 Serrî

ra ver dormarey (çorşmey) Sewregî di arê kerdî. Di helbestê ki no kitabi dir î, ma nêzanî Azad Dilê bixoz nuştî yan zî arê kerdî. Nuştîxî na mesela zî zelal nêkerda. Helbesta bi name bê "Ding Ding" ez vana qey folklorîk a. Helbesta diyina ki bi name bê "Newroz Yeno" helbesta Azadî bixoz ya.

"Ez Çizviz Nêzana" folklorê mayê delal ra yew numûnedo weş o. Eki gedey ma kitabê xalê xonê Azadî biwanî do tira zaf hes bikî. Eşkeraseno ki Azad Dilê semedo ki ziwan û kulturê ma aver şero xo gelek dejnawo (tewnawo). Jey dest ra çî amewo teksîr nêkerdo. Boyey welatperwerrey, nuştîndê Azadî ra virsena. Ma Azad Dilê pîroz kenî!

Zarokên şoreşê

Ez li ser hêt bûm. Min li ser û berê bajêr mêze dikir. Li binya hêt li aliyê çepê du zarok rûniştibûn, sêzde-çarde sal kiribûn yan ne kiribûn. Li ber hev rûniştibûn û qise dikirin.

Zeyd: Em li malê bi kurdî qise dikin. Li dibistanê bi tirkî. Lê zarokên mamostê me li malê jî li dibistanê jî bi tirkî qise dikin. Yek jî bi kurdî nizane. Em jî tev bi kurdî qise dikin û em bi tirkî nizanin. Lê me bi zimanê tirkî didin xwendin. Gelo em çima bi zimanê xwe naxwînin?

Murat: Bi zimanê me nivîsandin nayê kirin.

Zeyd: Tê kirin. Min di destê bavê xwe de rojnameyek kurdî dît. Bavê min bi zor dixwend. Min wê çaxê lê nêrî. Lê min tu tişt jê fêm nekir.

Murat: Mamoste ne ji welatê me ne bi kurdî nizanin. Ji ber vî bi tirkî xwendinê dikin.

Zeyd: (destekî xwe hilda û bersîv zû pê ve kir)

- Gelek mamostên me bi kurdî dizanin. Ma xalê min nizane?

Murat: (Destê xwe da serê xwe û got)

- Lawo midûr nahêle.

Zeyd: (piçkî li çavên Murat nêrî û hinek bi qehir)

- Midûr ji gundê me ye, kurmancê hir e, çima nehêle?

Murat: (Wek ku ji rûhê xwe aciz bû. Bi destê rastê lingê Zeyd heliqand aliyê din)

- Ê çima lawo, ka tu bêj, ka tu bêj?

Zeyd: (Bêhna xwe fireh kir û destê xwe bi qamişlo ve kir)

Leşkerên mêtîngeran nahêlîn, dibên kurdî tune, dibên welatê

Kurd tune. Li Sûrî pismamên me hene ew jî bi erebî dixwînin û dinivîsin.

Murat: Ma tu çûyî Qamişlo?

Zeyd: Erê. Pismamên me jî carna tên. Peyvên me wekhev in.

Murat: (Hinek qedimî bi teqlike zanîn)

- Erebi ketiye nav zimanê wan, xwendin û nivîsandina wan bi erebî ye. Televîzyon û radyonên wan jî bi erebî ne. Kurdiya wan xerabûye.

Zeyd: (Berê destê xwe da singê xwe)

- A me jî tirkî dikeve nav. Doh bavê min û pêşmergekî rewoker qise dikirin. Li Îraqê erebî û li Îranê jî farisî dikeve nav zimanê kurdî.

Murat: (Wek mirov henekê xwe bi yekî bike)

- Tu jî ji ber xwe van tiştan çê dikî. Te çirand.

Zeyd: (Bi bîr û bawerî û bi xeber)

- Bergîl, ez derewa nakim. Li Îranê, Îraqê û li sûrî navê gund û bajaran jî qulipandine, li vir jî wilo. Ka navê gundê te çi ye? Çima du navê gund hene?

Murat: (Bi dengeke qebe)

- Erê lawo ma li Îranê Kurd hene?

Zeyd: (Biqehr didanê xwe qiriçand)

- Li Rûsya jî hene.

Welatê me di sala 1639 an de Tirk û Farisan kir du par, di sala 1923 an de jî emperyalîzmê û mêtîngera welat kirine çar par.

Murat: (Çavên wî beloq man bi dengekî zirav)

- Mêtîngertî û emperyalîstî çi ye?

Zeyd: Tirk û emeri-ka û hevalên wan.

Murat: Bavê te ne mele ye profesor e lawo.

Zeyd: Bavê min mele ye, wî hinkî dîrok xwendiyê.

Murat: (Wek agir ku şewq vede)

- Ma dîroka kurdî j heye?

Zeyd: (Destê xwe da serê xwe)

- Çawa tune. Ezê pirtûkê pêş te kim. Di pirtûkê de behsa bîndestî û serhildanan dike. Bavê min wê rojê ji me re dixwend.

Murat: (Hinek sekî-nî û weke ku tiştê dît dest bi xebirdanê kir)

- Kurê apê min jî par behsa tişnê wilo dikir. Ew û kalikê min ketin qirka hev. Behsa xelasiyê dikir. Behsa çandê dikir, behsa azadiyê û sosyalîzmê dikir.

Zeyd: (Qedimî bi ber Murat)

- Kurê apê te ki ye?

Murat: Delîl

Zeyd: (Bi meraq)

- Çi bû dûre?

Murat: Derketiye çiyê. Niha bi çek digere. A rastî kalikê min jê nexweş bû. Niha wek ku xwe pê mezin dike.

Zeyd: (Serê xwe bir û anî)

- Ne esil ku mirov xwe bi wan mezin bike. Ka mirov zanibe bê ji bo çi çû.

Murat: (Hinek bê deng ma)

- Ka birê te ji bo çi

çû?

Zeyd: (Çavê xwe xist çavê Murat)

- Ji bo evîn, bîr û baweriya welat çû. Di go, "ê hez ji welatê xwe neke hez ji tiştê nake, ji bo welateke serbixwe û azad bila her tişt feda be."

Murat: Te xebirdanên birê xwe jiber kirine.

Zeyd: Erê. Ezî riya wî bajom. Roja destê min baş çek bigre ezê herim.

Murat: (Bi hay hoy)

- Tu karî herî? Tê ji bo çi herî?

Zeyd: Gelek kurê bavan yên wek me çûn. Ji bo navê gundan û bajararan, ji bo navê welat em hilînin û deynin. Ji bo gel ji bîndestiyê xelas be û hemû tişt azad be. Li hember nebaşiyê bi çarekî mezin li xwe binêre. Ma tu çima bêdeng mayî? Navête hatiye dizîn. Navê te ne bi kurdiye.

Murat: (Madê wî hat girtin, fedî kir)

Murat: Ne bi kurdî ye?

Zeyd: Navê te ji kerê Murat tê. Mezin kî Osmanîyan bû. Lê tişt nabe navê min jî ne bi kurdî ye.

Murat: (serê xwe ji ber xwe rakir)

- Çima bi çi ye?

Zeyd: Bi erebî ye. Ma Zeyd ne kolê Mu-

hemed bû?

Murat: (Bi tirs)

- Em niha kole ne?

Zeyd: (Bi dengekê dilgerm)

- Ne wek berê. Berê em li hember hev mêr bûn. Niha em li hember dijmin şêr in. Li çiya şervanê şoreşê hene. Li bajar û gundan, dayîk, bav, kal derdikevin riyên û qasînan sinaga xwe vedikin ji berekan re.

Murat: (Bi dilgermî xebirdan berdewam kir)

- Wê rojê dikandaran dikanên xwe girtin. Tofanîk mirov çû ser goristanê. Şervanekî şoreşê şehîd bûbû. Dayîka wî li pêşiya mirovan stran digot. Berê ku yek dîmir digiriyan.

Zeyd: (Destê xwe hiltîne û datîne)

- Ev şerê şoreşê ye. Dem fitilandiye. Koletî totlanî hev dibe. Jiyan hin bi hin bi rûmet dibe.

Murat: (Serê wî di ber de bi dengekî hêdî)

- Em wek bekçiya ne, bê namûs in.

Zeyd: (Dîq li Murat nêrî)

- Mirina nav nivînan jî bênamûsî ye. Ji bo namûsê têkoşîn lazim e.

Murat: (Yeqîniya wî lê hat û destê xwe avêt ser milê zeyd)

- Rast e. Di wê riyê de em bi hev re ne. Kî çû, kî ma. Hemû tişt ji bo azadiyê.

Zeyd: Em ji îro pê ve zarokên şoreşê ne.

(Li ber hêt herdu zarok destê wan li ser milên hev. rabûn ser xwe. Gav bi gav daketin bi jêr ve.

Mitterand hat û...

Destpêk rûpel 1

Roja 14 ê Nîsanê serokê Komara Fransayê F. Mitterand hate Tirkîyê. Hatina Mitterand ji bo Tirkîyê gelek giring bû. Mitterand di demeke wisa de hat ku Tirkîye di nav ten-

hayîyeke mezin de bû.

Hêzên dewletê di Newrozê de bi dehan Kurdên sivîl kuştûbûn. Li ser vê hovîtiyê gelek hikûmet û dezgehên Ewrûpî dewleta Tirk protesto kirin. Hikûmeta Tirk ji ber kirinên xwe yên li Kurdistanê di dinyayê de rûreş bibû. Ji ber vê yekê jî dewlet pirr rûmet dida hatina Mitterand.

Rojnameyên Tirk û rêvebirên dewletê dixwestin ku Mitterand wek hogir û piştgirê xwe bidin nîşan. Dixwestin ku Mitterand li hemberî têkoşîna rizgariya netewiya Kurd û PKK ê raweste, an jî piştgiriya zordestiya wan bike. Lê çawa dixwestin wisa çênebû.

Mitterand dixwest şertên ku Tirkîye tê de ye binirxîne û jê fêde bigire. Mitterand dixwest ku Fransa bêhtir bikeve bazara Tirkîyê, di aboriya Tir-

kiyê de cihê xwe xwirttir bike, ji ber vê yekê jî bi Tirkîyê re peymanên nuh yê aborî û ticarî imze bike. Belê her du alî jî dixwestin ku ji hev fêde bigirin. Mitterand bi timî jî nebe gihîste armanca xwe, lê Tirkîye dîsa biserneket, nekarî armanca xwe bicih bîne.

Ji lewre Mitterand di civîna xwe ya çapemeniyê de digot ku: "Ez dijminê mafên gelê Kurd nînim; ez piştgiriya Kurdên bindest û perçiqî dikim. Gelê Kurd terorîst nîne, PKK partiyêke siyasî ye, lê metodên terorê bikar tîne. Dewleta Tirk divê ku mafên Kurdan ên demokratîk û neteweyî yê kêmnanî bide".

Ev gotinên Mitterand li gor xwestina xwe şirove dikirin û pêşkêşê raya giştî dikirin. Piştî ku Mitterand çû, rojnameyên Tirkîyê nekêfxweşiya xwe hêdfê hêdfê diyar kirin, lê ne bi eşkere û vekirî. Rojnameyên Tirkîyê wiha manşet avêtin: "Mêhvan bi vî awayî nayê qebûl kirin. Îstebol hat killî kirin. Îstebol ji ruyê Mitterand felç bû. Mêhvanî bi vî awayî nabe û hwd." Belê Tirkîye tiştên ku hêvî dikir nedît.

Gelê Kurd xwedî

Destpêk rûpel 1

sond xwarine ku koka PKK ve mirînin û giş pirsên bihayî û enflasyonê, bêkarî û avakirîne hatine ji bîra kirin, pêşniyara partiyek Kurd, ne dîtina kesekî û du kesan belê ya gişan e û bi şewra giş dezgah û sazandeyên dewletê ye.

"Partiyek Kurd" yanî çî, mana wê çîye, em divê li vî pirsê çawa bînerin û helwestê welatparêzî gerek çawa be?

Partiya deshelatdarên zordar pêşneyar dikin, rojnamevanên Hürriyet û Sabahê jê re qelemşoriyê dikin; gelo çî rengê partiyan e? Ev parti partiya kê ye û wê kê temsîl bike?

Partî avahiyên îdeolojîkî, rêxistinî û siyasî ne. Xwediyê rêbaz û destûra xwe ne û berî her tiştî wek bersivê hewcedariyêke civakî derdikevin meydana xe-

batê. Di nav xebatê de ya xwirt-dibin û dibin malê gel û yan jî diçilmisin, diqijilin û piştî demekê dikevin kortala bîrbûvîne.

Partiya ku dewlet çedike çima çedike û ji ber kîjan hewcedariyan çedike? Ev pirs gerek bê pirsîn.

Ev parti ne partiya gelê Kurd belê partiya Yılmaz, partiya Inonü, partiya Komîteya Ewlekarîyê MGK û Şerê taybetî ye. Hewcedariya van bi "partiyêke Kurd" heye

Partiyên gelê Kurd hene, partiyek nuh lazime yan na ew kar û şîxulê gelê Kurd e. Heger hikûmet û deshelatdarên dewletê rast û durust in û dixawzin ji bo pirsgirêka gelê Kurd çareyêke demokratîk û siyasî bibînin li pêşî her tiştî divê ji îradeya gelê Kurd re hurmet û rêzdariyê bikin.

Rojîya birçîbûnê li Swêd

Destpêk rûpel 1

Em dixwazin qerara gelê Kurd ji bo qedera xwe bi hurmet (saygî) bê dîtin û têkoşîna Serxwebûna me bira neyê rawestandî, alîkariya bi her alî ji dewleta Tirk re bila bê sekinandî.

2- Em dixwazin komîteyek ji parlamenterê Swêdî qetlîam û weşeta li Kurdistanê çêdibe, herin di cih de bibînin.

3- Alîkariya leşkerî û aborî ji Tirkîyê re bê sekinandî. Tûrîst bira neçin Tirkîyê.

4- Em garantî û çavderîya (gözleme) navneteweyî dixwazin ji bo çekên ji Tirkîyê re têne frotin li Kurdistanê neyên bi karanîn.

5- Îsal gelê Kurd wê di nav xwe de ji bo qedera xwe û pêşîya xwe hilbijartinekê çêke. Em dixwazin bi alîkî

navneteweyî piştgirtina vî bê kirin û êrîşên dewleta Tirk bêne sekinandî.

Piştgirtîya rojîya birçîbûnê yê maddî û manewî ji aliyê welatparêz û biyaniyan ve tê kirin. Û di rojnameya Swed a mezin Svenska Dagbladet de hate weşandin.

Welatparêzên di birçîbûnê de dengê xwe wiha bilind dikin "Îro gelê me li Kurdistanê tê qetlikirin, rejîma dewleta Tirk bi temamê barbarîya xwe êrîşê dibe ser gelê me. Ji Hitler xerabtir bûye, li gundan însanan bi saxî davêjin nav agir. Li hemberê vî weşetê kesê ku bêje ez welatparêz im, ez demokrat im û ez pêşverû me pêwîst e bê deng nemîne. Îro ne roja seknê ye. Û li vîderê çî ji destê me were emê bikin, em gelê xwe yê welat bi tenê nahêlin. A dawî, heta Serxwebûna Kurdistanê têkoşîna me nasekine. Bi silavên welatparêzî."

İsmet Sezgin vala zivirî

Destpêk rûpel 1

Dewleta Tirk baş dizane ku hêza PKK ê ne li derveyê welat, lê li nav welat bixwe ye. Bargehên (kamp) gerilayên ARGK (Artêşa Rizgariya Gelê Kurdistan) ê li ser axa Kurdistanê nin. Ordiya Tirk vî rastiyê baş dizane ku her roj bi balafirên xwe êrîş dibin ser kampên û bi tonan bombe dibarînin. Lê nikarin tu zirarê bidin gerilayê. Ji ber ku ser vî rastiyê bigirin û neçaretîya xwe veşêrin, bala raya giştî dikişînin ser Geliyê Bekaye.

Belê Suriye mumkun e ku hin tawîz bide dewleta Tirkîyê. Ji ber ku aboriya Suriyê gelek qels bûye, Suriye dixwaze ku bi dewletên Ewrûpî û Emerîkayê re têkiliyên germ deyne. Tewrê hikûmeta Suriyê ya li hemberî Dev-Sol û hin rêxistinên din vî rastiyê diyar dike. Lê Suriye li

hemberî têkoşîna rizgariya neteweya Kurd û li hemberî PKK ê nikare dijmintî bike û li gor xwestekên Tirkîyê bilive (hereket bike). Lewre gelê Kurd ê li Kurdistanê Suriyeyê ji sedî heştê alîgirê PKK ê ye. Sedemeke din jî pirsgirêk û gelşên di navbera Tirkîyê û Suriyeyê de ne. Hevberî û dijîtiyêk xwirt di navbera Tirkîyê û Suriyeyê de heye. Ev jî hewqas bi hêsan û zû bi zû ji holê ranabe.

Dewleta Tirk lê digere ku çarmedorê PKK ê bigre û têkoşîna rizgariya neteweya Kurdistanê bifetisîne. Lê ev keftûleştên Tirkîyê bê feyde nin. Lewre dewletên cînar yê Tirkîyê, qet jê bawer nînin. Dewleta Tirk dijminê gelên cînarên xwe ye. PKK dostîni û biratiya gelan diparêze. Gelên cînarên Kurd vî baş dizanin.

İsmet Sezgin belkî bi hêviyek mezin diçe Suriyeyê, lê wisa dixwiyê ku wê bi desteke vala bizivire.

Hovîti û dîrûtiya dewletê

Destpêk rûpel 1

Ën ku li hemberî wan derdikevin dikujin û dibêjin me terorîst kuşt. Rojnameyên Tirk jî li gor direktîfên dewletê dinivîsîn û dibêjin terorîst hatin kuştin. Hêzên dewletê li Kerboranê roja 27 ê Adarê êrîş dibin ser malek, xwediyê malê bi pîrek û zarokên wî ve dikujin. Pênc kesên mêhvan jî bi wan re tîn kuştin. Dîsa li navçeya Ruhayê êrîş dibin ser malek, sê zarokan bi de û bavê wan ve dikujin.

Di belavokê de wiha tê gotin: "Dewleta Tirk ji aliyê ve li Kurdistanê vî hovîtiyê dike, ji aliyê din ve jî dixwaze ku dinyayê bixapîne. Caran jî îlan dike û dibêje ku "tu kes nikare min bide rawestandî", ji dinyayê remeydan dixwîne. Dewleta Tirk zêde guhê xwe neda tepkiyên Ewrûpiyan, ji lewre di tepkiyên xwe de ciddî nînin. Dewleta Tirk, li Ewrûpayê di nav Tirkan de bangêşiya (propaganda) nijadperestiyê û dijîmintiya gelê Kurd dike. Ji bo armancên xwe yê nijadperest meşan saz dike û ji aliyê ve jî bi sextekarî qala biratiyê dike".

Di Newrozê de mirovên ku bi gullan û di bin panzeran de hatin kuştin ev in:

Şîrnex (Şîrnax): ...Hatice (5), Zeynep Uysal (an jî Yılmaz 45), Emine Acar (16), Halil Baysal (32), Şeyhmus Kabul (33), Halil Değer (27), Nebahat Kakuç (17), Hediye Sağç (67), Ramazan Bayar (80), Nezir Sezek (24), Belkıs Yumak (18), Hasan Özden (40), Abdullatif Sidar (35), Bülent Zeyrek (20), Bîrsen Özcan (19), Ömer Dayan (55), Hacer Şen (49), Hasan Çavlak, Methi Güngen (9), Fakiye Yılmaz, Nahiye Yılmaz, Bilal Zeyrek (15), Halil Beykan (23), M. Nezir... (18), Bişenk Anık (16), Emin Tetik (15), Abdullah Fırsat, Safiye Kalay, Abdullah Saran, Hezar Özen, Zeynep Ören, Bîrsen Yaka.

Nisêbîn (Nusaybin): Halil Bebek (12), Halil Akkuş, Hüseyin Bilet Abdullah Ateşçi (52), Semire Acar, Kadri Dirin, Hacı Ahmet Kaya (61), Melle Ahmet Kaya (31), Mahmut Çiftçi, Abdulbaki Gündüz (27), M. Şerîf Akkuş (29), Hikmet Aslan (16), Osman Duman (52), İbrahim Ergün, Aliye Er (45), Hacı Abdullah Avşin (52), Hediye Altun.

Cizîra Botan (Cizre): Lokman Erzen (18), Yusuf Ergin (25), Ali Bozkurt, Hacı Erten, Ramazan Goziki, Hüseyin Erten (30), Hüseyin Sönmez (14), Nihat Celasun (17), Lokman Ercan, Mehmet Evren (12), Gerdi Avkara.

Wan (Van): Kesin Bayram (13), ...Arvaç.

Gever (Yüksekova): Emin Korkmaz (32), Ahmet Balcın, Ali Orbay, Fatma Kaçmaz (14).

Sêrt (Siirt): Şefika Yiğittekin (40), Medeni Tunç (15).

Adana: Necmettin Ekinci, Ramazan Kahraman.

ROJEVA WELÊT

Dewlet destên xwe dipelîne

Destpêk rûpel 1

di mekine û kamerên wênekêş û televizyonan de bûn belge û wesîqe.

Dewlet îsra bûye, hikûmet bûye dizê şekalan û bi giştî cimexweşî û pêşîntengiyêke mezin ji siyasîyên dewleta paşe û generalan re çêbûye.

Kî terorîst e, terorîzîm çî ye û çî nav dikare li şerê nav dewletê û gelê Kurd bê kirin tev îro piştî bûyerên Newroza îsal, ji awira raya cîhanî ve zelaltir bûne.

Dewlet hew dikare mîna berê hesasiyeta raya demokratîk beramber terorîzmê biçewsîne û terorîzma xwe veşêre.

Dewleta kurdîj û kurdqelên, êdî pê xweş be, ne xweş be, bi dilê xwe yan bê dilê xwe de mecbûr be bi hesabtir û konetir lingên xwe bavêje. Em ne di zemanê Kuyucu Murad Paşa de ne û ne jî di yê Nûredîn û Alpdoğan Paşa dene. "Mantiqê Dersimî" tirba xwedî û çêbecêkerên xwe dikole.

Dewletên cîhanê û xwedî gotin rexneyên xwe li Tirkîye digrin û di sinorekî ne temam û kêr jî de be, mafê Kurdan dikin xalek ji yê mînaqesê û tîkiliyên xwe.

Herwiha rêxistin û dezgahên mirovhez, navê ku dewleta Tirk li şeravanên Kurdan dikin û tarîfa ew jî bo terorîzmê tînin qebûl nakin û ne li gora propegende û înforsiyonên ku dewlet dide, belê li gora pîvan û mîzênên bêtereftir li pîrsa Kurdan dinerin.

Çerxa zemên li xêra Kurdan û li şerê dewletê digere. Dewlet kêlî bi kêlî dikeve qurçîk û qozîyê, ketiyê bin gumanan û şîkê. Wê çî bike, çî riyê bigre, hewar û gaziya xwe bighîne kê.

Almanya ji dest çû, Awusturya û dewletên cîran ji dest çûne, ceşşên gundan tişt nekirin, şêx û begên welat çu pîrestîja wan nema ye û çî hunera Berzanî jî hê xwiya nake.

Di nav vî pisikolojiyê, şawşaw û çendîliyê de dewlet li hundir û li derve destên xwe dipelîne. Li dost û hevalên nuh digere û ji êzingên xwe nayê swar.

Kohl çû Mitterand hat... Serdana Mitterand jî kela dilê dewletê neşkênand û birînen dewletê derman nekirin. Ev pêjin tê kirin.

Ev demek e dewlet li raweşbirên Kurd digere, gundiyan Kurd, bajarîyan Kurd karker û gundiyan Kurd, ji destê dewletê çûne. Derketiyên derve û hin libên raweşbirîya col û şexsiyetqels mane... Ev qoz û hêviya dawî ye.

Niha gava em vî nivîsê dinivîsin İsmet Sezgin hê jî şerdana Suriyê venegeriyaye û biryarên hatine girtin çine ne xwiyandin.

Belê tiştêkî xwiya û çîksayî heye. Ew jî ev e: Gelê Kurd mafên xwe dixwaze, demokrasi û azadiyê dixwaze. Rê û metodên girtina heq û hiqûqê xwe naskirine. Koletî û bindestiyê qebûl nake û çu carî de serî daneyne.

Ji xwendegehên eşîran ber bi Enstîtuya Kurdî ve di 18 ê Nîsanê 1992 an de li Îstenbolê Enstîtuya Kurdî vedibe. Ev rêxistin organîzasyon, di wate û naveroka xwe de, hemdem û nûjen e. Ev organîzasyon, rêxistineke çandî û neteweyî ya. Kurdan e. Ev bûyer di jiyana civak û neteweya Kurd de gehîneke (merhale) nuh e. Nasnameya (huviyet) kurdî, ji nuh ve çêdibe. Bîr û baweriya êlperestî dişkê, li şûna wê, ramanêke nûjen û neteweyî bi cih dibe.

Di vê nivîsara xwe de, divêm ku ez li ser rewşa jîna civaka Kurd a rêxistinî rawestim. Enstîtuya Kurdî di wateya (mane) xwe de çi ye û çi tîne zimên? Dixwazim ku ez, bi kin bersîva vê pirsê bidim.

Di dawîya sedsala 19 û destpêka sedsala 20 an de, konevaniya (siyaset) împaratoriya Osmanî ya di derheqê Kurdistanê de, mihandin û helandina Kurdan bû. Padişahên Osmanî di wê pêvajokê de, dixwestin ku Kurdan wek şûrê Osmanî bikar bînin. Evdilhemîdê duwemîn, ji bo bîcihanîna vê mebest û armançê û ji bo jimara Tirkên li Rumeli û Anadolîyê zêdetir û xwirtir bike û Kurdan jî di nav Osmanîyan de bihelîne û serekeşîrên Kurdan bi timî bêxe bin qontrola xwe, "Alayên Hemidiyê" (1890) saz kir.

Piştî sazkirina alayên hemidiyê Evdilhemîd, ji bo ku axayên Kurdan baş bi xwe ve girê bide ji bo zarokên wana, li Îstenbolê xwendegeheke eşîretê (1892) vekir. Mîrov nikare bibêje ku ev xwendegeh (mekteb) li gor daxwazên padişah meşîyan. Ji lewre xwendegeh di dawîya 1906 an de hat girtin. Xortên Kurd ên ku di xwendegehê de gihiştin, li hemberî rejîma Osmanî cihên xwe girtin. Pîrraniya wan jî, bûn hevalbendên partiya İttihat û Teraqî.

Gelo rêxistina pêşemîn a çandî an jî siyasî di kîjan mêtuyê de ava bûye? Damezîrenêrên wê kî nin? Armanca damezirandina wan

Ji xwendegehên eşîran ber bi Enstîtuya Kurdî ve Jiyana Kurdan tê guhertin

ENSTÎTUYA KURDÎ

rêxistinan çi nin? Bersîva van pirsan ku ji bo dîroka civak û neteweya Kurd gelek girîng e, divê bê dayin. Kurd, dîroka xwe hîna bi agahdariyên kronolojîkî nenivîsîne. Divê Enstîtuya Kurdî bi bîr û mantiqeke rast bersîva vê hewcedariyê bide. Ji bo nivîsandina dîrok û jîna neteweya kurdî bi rastî pêwîst e ku mirov ji cihekî dest pêbike.

Hingî ku em dizanin, rêxistina kurdî ya pêşemîn "Azmi Qawî Cemiyeti" ye, ku di bin rêberiya Fikri Efendiyê Amedî de (1900) hatiye saz kirin. Bi vê rêxistinê ramana kurdewerî cara yekemîn digihêje geh-

Ew bîr û bawerî û ramana ku Enstîtuya Kurdî ava dike, ji bo pêşveçûna civaka Kurd wek ronahiyek e. Ev raman (fikir) di jîna neteweya Kurd de xwedî rûmet, giranî û girîngiyek e. Bîr û ramana kurdewerî ya nûjen (modern) wê bi avahiyên neteweyî wek Enstîtuya Kurdî bibe hêzeke xwirt û mezin. Bila temen û jiyana Enstîtuya Kurdî dirêj be

neke rêxistinî. Di nav damezîrenêrên organîzasyonê de Ehmed Ramiz jî cihê xwe girtiye. Komele li hemberî zordestiya Evdilhemîd radiweste. Serokê komele Ehmed Ramiz Beg, di 1904 an de ji ber zordestiya Evdilhemîd direve û derbasî Misirê dibe.

Piştî demeke kin jî komele, ji hêla Evdilhemîd ve tê girtin. Gava ku ev komele tê gir-

tin, dûre "Kurd Teawûn ve Teraqî Cemiyeti" tê ava kirin. Damezîrenêrên vê komele Emin Eli Bedirxani, Mihemmed Şefîq paşa, Seyid Evdilqadirê kurê Ubeydullah Nehrî û Muşîr Damat Zulkuf paşa nin. Pîrraniya endamên komele ji malbat û êlên Şemzînan, Baban û Bedirxaniyan bûn. Kurd Teawûn ve Teraqî Cemiyetî, piştî xwe dabû eşîretên Kurd. Ronakbîrên Kurd, ên li Îstenbolê, tev endamên vê komele bûn. Têkilî û hevberdîyên vê komele bi Jon Tirkên re hebû.

Armanca Kurd Teawûn û Teraqî Cemiyeti ev bû: Li Kurdistanê vekirina dibistanan, pejiwandina zimanê Kur-

dî bi şêweyeke fermî, temsîlkirina Kurdan di meclisa Osmanî de, pêşvebirina aborî û sitendina hin mafên din. Ev komele bi navê Kurd Teawûn û Teraqî rojnameyek derdixist. Serokatiya Kurd Teawûn ve Teraqî Cemiyeti Seyid Evdilqadir dikir. Cîgirê wî jî Muşîr Ehmed paşa bû.

Ev komele ji bo hêsankirin û hînbûna zimanê kurdî û ji bo amadekirina rêziman (grammar) ek û ferhengokek bernamemeyek (programek) fireh danîye ber xwe û ketiye nav kar û barên giran. Kurd Teawûn û Teraqî Cemiyeti, bi karên siyasî ve jî mijul dibû. Komele ji bo hin mafên Kurdan ê demokratîk û neteweyî da sila 1909 an de, muhtirayek daye hikûmeta Osmanîyan. Ev muhtira jî, di rojnama Tanin (23. Cotmeh 1909) de hatiye weşandin.

Pîrraniya rêvebir û damezîrenêrên komele Kurd ên vê demê, kesên burokrat û aristokrat in. Ev şexsiyetên han ên li pêş, di hemdemî de li dezgehên fermî (resmî) yê dewletê dixebitiyan. Ruhê kurdewerî di van kesan de xwirt e, lê xwedî bîr û baweriyeke serbixwe nîn bûn, nedixwestin ku ji Osmanîyan veqetin û dewleteke serbixwe damezirînin.

Organîzasyonên ku di dawîya sedsala 19 an û destpêka sedsala 20 an de hatine damezirandin, di jiyana civaka Kurd de gelek şop hiştine. Lê divê hin şopên ne kêrhatî ji jiyana civaka Kurd bê ne derxistin. Ev erk û wezîfe jî, yê rewşenbîrên Kurd e. Ji ber vê yekê û di vê wateyê de Enstîtuya Kurdî ji bo civaka Kurd û ronakbîrên Kurd fersendeke gelek mezin e.

Ew bîr û bawerî û ramana ku Enstîtuya Kurdî ava dike, ji bo pêşveçûna civaka Kurd wek ronahiyekê ye. Ev raman (fikir) di jîna neteweya Kurd de xwedî rûmet, giranî û girîngiyek e. Bîr û ramana kurdewerî ya nûjen (modern) wê bi avahiyên neteweyî wek Enstîtuya Kurdî bibe hêzeke xwirt û mezin. Bila temen û jiyana Enstîtuya Kurdî dirêj be.

İsmail Göktaş

Enstutiya Kurdî vebû

Çend meh in, hevalên hêja ji bo amadekirina enstutiyê dixebitin. Ji serî heta niha Navenda Çanda Mezopotamya Jêrîn xwediyê malê bû. Zehf alîkarî da sazgerên komîta enstutiyê. Sazgerên komîteyê 'Mamoste û sosyologê mezin İsmail Beşikçi, Musa Anter, Abdurahman Durre, Faqê Huseyn Sağnıç, İbrahim Gürbüz, Talat İnanç, Yaşar Kaya, D. Cemşid Bender,

Süleyman İnanoğlu' ne.

Dîroka gelê me, îro rojêke ronahî dît. Helbestvanekî Kurd wîha dibêje: "Hêdî pîr hêdî, rehtana rûjê, cih bi cih çemekî digrî û dikene. Li ezmana tariyeke xebîs, li erdê avekê cawramîs" İro dilê min bix we zehf geş e. Mîna kûlîlkê Elegezê, mîna çemê Mûradê, mîna berfa serê Agirî, mîna gola Wanê, ez nikarim vê şahiyê, vê xewnê bi tu awayî binivîsinim. İro ji bo çanda Kur-

dan, Mîladeke dinê ye, bira ji gelê me re û ji me gişan re pîroz be.

"Ez ditirsim ji îsal pêde bengî bim." digot hozanekî Kurd, yekî jî digot: "Dilê min doxtor, dilê min bi rojê re li Qersê ye, dilê min her êvar, her êvar li Wanê ye."

Enstutiya Kurdî, ji bo zimanê me, ji bo dîroka me, ji bo çanda me, li ber çavên min mîna kela Diyarbekirê, mîna kela Bazîdê û Mêrdînê ye. Ji vê rojê pêve wê barekî giran bikeve ser milê şîxulkar û dewlemendên Kurdên welatparêz. Bi alîkariya wan wê

enstuti bibe xweyê milkekî, ku navnîşana wê zû bi zû neyê guherandin. Lê belê endamên enstutiyê, bê kêmasî, wê herme civat û konferansên Kurdolojîyê û bîrên. Ji bo enstutî bikaribe kutupxaneke hêja bide rêzandinê, gazî Kurdnas û nivîskarên mezin bike, wan bîne ve derê, van xebatên enstutiyê gişkê bibe şik li ser milê pera û aboriyê ye.

Kurd gere ji îro û pêve bifikirin, yê bî zar û bê zuriyet, berî mirina xwe xan û manê xwe pêşkêşî enstutiyê bikin. Hinek karker û dewlemend her sal zêr û zîv, xalîçe bikirin û pêşkêşî ens-

tutiyê bikin. Enstutî dewlemend nebe nikare tu karî bike. Van hevalên sazkar hîmek danîn, ji îro pêve, herkes kevîreki daneyne ser vî hîmî, tiştê nabe mal û hal. Ezê yek tiştêkî bi tenê ji hevalan re bibêjim, ewê zehf bikerrîbin (bi ber xwe kevin). Sekreterê "Kurt Tealî Cemiyeti" yê Prof Şukrî Baban mir, tu warîşê wî tunebûn. Sê çar heb xan, koşkekê mezin, gişt da Daruleceze. Gerek ev ji me re bibe dersekî mezin.

Yaşar Kaya

• Li ser navê İMC Basın-Yayın Ltd. Şti. (adına) Xwedî (Sahibi) Zübeyir Aydar • Mudurê Dezgahê: Zübeyir Çakır
• Berpirsiyare Giştî (Genel Yayın Yönetmeni) Abdullah Keskin • Berpirsiyare Nivîsaran (Yazı İşleri Müdürü) Mazhar Günbat
• Navnîşan (Adres): Nuruosmaniye Cad. Atay Apt. No:5 Kat:1 D. 4 • Cağaloğlu / İstanbul • Tel:511 57 60-511 66 02
• Fax: 512 12 87 • Çapkirin (Baskı): Metinler Matbaacılık • Belavkirin (Dağıtım): Birleşik Basın Dağıtım AŞ